

UNIVERZITA PARDUBICE

FAKULTA EKONOMICKO-SPRÁVNÍ

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

2020

Ivana Čulíková

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní

Venkov v proměnách: socioekonomická studie vnímání venkova

Bakalářská práce

Univerzita Pardubice
Fakulta ekonomicko-správní
Akademický rok: 2019/2020

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE (projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Ivana Čulíková**
Osobní číslo: **E17111**
Studijní program: **B6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná ekonomika a správa: Veřejná ekonomika**
Téma práce: **Venkov v proměnách: socioekonomická studie vnímání venkova**
Zadávající katedra: **Ústav ekonomických věd**

Zásady pro vypracování

Cílem práce je charakterizovat socioekonomický obrázek současného venkova, jeho funkci a přínosů pro místní rozvojové podmínky a prostřednictvím analýzy vývojových tendencí zhodnotit jeho proměny za uplynulá desetiletí.

Obsah:

- Charakteristika venkova a jeho funkce.
- Charakteristika vybrané venkovské oblasti.
- Vytípení a analýza základních problémových oblastí a jejich proměny.
- Zhodnocení současných funkcí venkova a jeho zapojení do socioekonomického života obyvatel ČR.

Rozsah pracovní zprávy: **cca 35 stran**
Rozsah grafických prací: **-**
Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam doporučené literatury:

HORÁKOVÁ, H. Transformace venkova: turismus jako forma rozvoje. Píseň: Vydavatelství a nakladatelství Alce Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-537-1.
JEŽEK, J., SLACH, O., ŠILHÁNKOVÁ, V. Strategické plánování obcí, měst a regionů: vybrané problémy, vývoje a možnosti řešení. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7552-263-4.
KLUFKOVÁ, R. Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-733-1.
POSPĚCH, P. Vynálezání venkova v ČR po roce 1989. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. ISBN 978-80-7325-353-0.

Vedoucí bakalářské práce: **Ing. Martin Sobotka, Ph.D.**
Ústav ekonomických věd

Datum zadání bakalářské práce: **2. září 2019**
Termín odevzdání bakalářské práce: **30. dubna 2020**

L.S.

---

doc. Ing. Romana Provozničková, Ph.D.
děkanka

---

doc. Ing. Jolana Volejníková, Ph.D.
vedoucí ústavu

V Pardubicích dne **2. září 2019**

Prohlašuji:

Tuto práci jsem vypracovala samostatně. Veškeré literární prameny a informace, které jsem v práci využila, jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Byla jsem seznámena s tím, že se na moji práci vztahují práva a povinnosti vyplývající ze zákona č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon), ve znění pozdějších předpisů, zejména se skutečností, že Univerzita Pardubice má právo na uzavření licenční smlouvy o užití této práce jako školního díla podle § 60 odst. 1 autorského zákona, a s tím, že pokud dojde k užití této práce mnou nebo bude poskytnuta licence o užití jinému subjektu, je Univerzita Pardubice oprávněna ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložila, a to podle okolností až do jejich skutečné výše.

Beru na vědomí, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb., o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších předpisů, a směrnicí Univerzity Pardubice č. 7/2019 Pravidla pro odevzdávání, zveřejňování a formální úpravu závěrečných prací, ve znění pozdějších dodatků, bude práce zveřejněna prostřednictvím Digitální knihovny Univerzity Pardubice.

V Pardubicích dne 10. 8. 2020

Ivana Čulíková

PODĚKOVÁNÍ

Tímto bych ráda poděkovala svému vedoucímu práce Ing. Martinu Sobotkovi, Ph.D. za vedení práce a cenné rady, které mi pomohly při zpracování bakalářské práce. Poděkování patří také všem, kteří mne po celou dobu studia podporovali.

ANOTACE

Tématem bakalářské práce je socioekonomická studie vnímání venkova. První kapitola se zabývá definicí venkova a funkcemi venkova. Druhá kapitola zachycuje historický vývoj na venkově, definuje pojmy vyvlastnění, kolektivizace a restituce, analyzuje jednotlivé oblasti zemědělské činnosti na venkově. Třetí část analyzuje konkrétní oblast, zkoumá populační skladbu venkova, demografické poměry ve srovnání s městem, mapuje zaměstnanost v zemědělství. Ve čtvrté kapitole je popsána současná funkce venkova, role cestovního ruchu ve venkovských oblastech, je vyzdvižen význam regionálních produktů a aktivit.

KLÍČOVÁ SLOVA

Venkovský prostor, funkce venkova, vyvlastnění, kolektivizace, restituce

TITLE

Countryside in transition: socio-economic study of rural perception

ANNOTATION

The topic of the bachelor thesis is a socio - economic study of rural perception. The first chapter deals with the definition of the countryside and the functions of the countryside. The second chapter captures the historical development in the countryside, defines the concepts of expropriation, collectivization and restitution, analyzes the various areas of agricultural activity in the countryside. The third part shows the population composition of the countryside, demographic conditions in comparison with the city, maps employment in agriculture. The fourth chapter describes the current function of the countryside, the role of tourism in rural areas, highlights the importance of regional products and activities.

KEYWORDS

Rural space, rural functions, expropriation, collectivization, restitution

OBSAH

ÚVOD	11
1 CHARAKTERISTIKA VENKOVA A JEHO FUNKCÍ	12
1.1 Definice venkova.....	12
1.2 Funkce venkova.....	13
1.2.1 Produkční funkce.....	13
1.2.2 Residenční funkce	14
1.2.3 Rekreační funkce	15
1.3 Historický pohled na venkov.....	16
2 VÝVOJ VENKOVSKÝCH OBLASTÍ	17
2.1 Do roku 1989.....	17
2.2 Po roce 1989.....	18
2.3 Vývoj stavu hospodářských zvířat	20
2.3.1 Chov skotu, zejména krav	20
2.3.2 Chov prasat.....	21
2.3.3 Chov drůbeže.....	22
2.3.4 Chov ovcí, koz a koní.....	23
2.4 Vývoj obhospodařované půdy.....	25
2.5 Vývoj plodin.....	26
2.6 Zaměstnanost, nezaměstnanost na venkově, pracovníci v zemědělství	27
2.7 Demografický vývoj.....	28
2.8 Bludný kruh.....	32
3 ANALÝZA VYBRANÝCH OBLASTÍ A JEJICH PROMĚN	33
3.1 Metodika.....	33
3.2 Charakteristika Pardubického kraje.....	33
3.3 Odvětví v Pardubickém kraji.....	34
3.4 Struktura obcí v Pardubickém kraji.....	36
3.5 Počet obyvatel v obcích Pardubického kraje.....	38
3.6 Vyjíždějící za zaměstnáním	43
3.7 Struktura pozemků	44
3.8 Ekonomické subjekty se sídlem v Pardubickém kraji.....	46
3.9 Ubytovací, stravovací a kulturní služby	50
4 ZHODNOCENÍ STAVU A SOUČASNÝCH FUNKCÍ	52
ZÁVĚR.....	55
POUŽITÉ ZDROJE	57

SEZNAM ZKRATEK

č.	číslo
ha	hektar
tzv.	takzvaný
Sb.	Sbírka
ČR	Česká republika
ČSÚ	Český statistický úřad
ECEAT	Evropské centrum pro ekoagroturistiku
EU	Evropská unie
JZD	Jednotné zemědělské družstvo
LIPS	Land Parcel Identification System
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
NUV	Národní ústav pro vzdělávání
RVHP	Rada vzájemné hospodářské pomoci
SLDB	Sčítání lidu, domů a bytů

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1 - Procentní změna - skot	21
Obrázek č. 2 - Procentní změna - prasata	22
Obrázek č. 3 - Procentní změna – drůbež.....	23
Obrázek č. 4 - Procentní změna - ovce, kozy a koně	24
Obrázek č. 5 - Využití zemědělské půdy.....	26
Obrázek č. 6 - Pěstěné plodiny	27
Obrázek č. 7 - Bludný kruh upadajících venkovských oblastí.....	32
Obrázek č. 8 - Odvětví v Pardubickém kraji 2019.....	34
Obrázek č. 9 - Procentní podíl obyvatel v obcích	40
Obrázek č. 10 - Hustota zalidnění	42
Obrázek č. 11 - Průměrný věk.....	43
Obrázek č. 12 – Ekonomické subjekty na venkově a ve městě.....	47
Obrázek č. 13 - Zemědělství podnikatelé.....	48
Obrázek č. 14 – Ekonomické subjekty	50
Obrázek č. 15 – Subjekty – ubytování, stravování, kultura, zábava a rekreace.....	51

SEZNAM TABULEK

Tabulka č. 1 - Procentní podíl obyvatel dle velikostí obcí.....	31
Tabulka č. 2 - Podíl zemědělství mezi odvětvími	35
Tabulka č. 3 - Podíl zaměstnaných v zemědělství	35
Tabulka č. 4 - Velikostní struktura obcí v Pardubickém kraji.....	37
Tabulka č. 5 – Počty obcí v Pardubickém kraji a ČR	38
Tabulka č. 6 - Počet obyvatel v obcích podle velikosti územní jednotky	39
Tabulka č. 7 - Charakteristika obcí Pardubického kraje	42
Tabulka č. 8 – Obyvatele vyjíždějící do zaměstnání.....	44
Tabulka č. 9 - Struktura pozemků Pardubického kraje	45
Tabulka č. 10 - Ekonomické subjekty Pardubického kraje dle formy	46
Tabulka č. 11 - Ekonomické subjekty Pardubického kraje dle odvětví	48
Tabulka č. 12 - Ekonomické subjekty Pardubického kraje dle odvětví	49
Tabulka č. 13 – Ubytovací služby a jejich využití	51

ÚVOD

Práce s názvem *Venkov v proměnách: socioekonomická studie vnímání venkova* se zabývá postavením prostoru nazývaného venkovem ve společnosti, historií, směřující k současnému stavu, demografickými proměnami i hledáním minulých i současných rolí venkova.

Cílem této práce je charakterizovat socioekonomický obrázek současného venkova, jeho funkcí a přínosů pro místní rozvojové podmínky a prostřednictvím analýzy vývojových tendencí zhodnotit jeho proměnu za uplynulá desetiletí.

První část je zaměřena na charakteristiku. Hledá definici venkova, využívá k tomu různé pohledy a metody, popisuje funkce venkova, které v průběhu let zaznamenávají změny z hlediska obsahu i důležitosti.

Druhá část se zabývá historickým vývojem venkovských oblastí. Pro zjištění konkrétních vlivů na proměny venkova jsou popsány významné historické události s dopadem na demografické proměny, jsou zkoumány pojmy jako vyvlastnění, družstevnictví, kolektivizace, restituce a privatizace. Pro zmapování jednotlivých oblastí zemědělské činnosti na venkově jsou sledována statistická data o rozvoji těchto sektorů.

Třetí část analyzuje konkrétní oblast, kterou je Pardubický kraj. Zkoumá populační skladbu venkovských i městských oblastí, počty obyvatel a demografické změny, odvětví a rozložení ekonomických subjektů, strukturu pozemků a jejich rozdílné využití ve městě a na venkově.

Čtvrtá část je zhodnocením současných funkcí venkova, jeho role v sociálním i ekonomickém životě v ČR na základě zjištění dosažených v analytické části práce.

1 CHARAKTERISTIKA VENKOVA A JEHO FUNKCÍ

1.1 Definice venkova

Je v podstatě nemožné zcela jednoznačně vymezit pojem venkov. Pro určení základních charakteristik mohou pomoci kvantitativní a kvalitativní ukazatele, případně jejich kombinace. Jedná se například o počet obyvatel, hustotu osídlení z kvantitativního hlediska, institucionální vybavenost či dopravní dostupnost z hlediska kvalitativního. Vymezení venkovského prostoru užívá dva různé pohledy. Podle jednoho pohledu je venkov chápán jako spojitě území složené z volné krajiny a sídel, hustota zalidnění je vztahována k ploše. Pohled druhý sleduje soubor venkovských obcí, jež zahrnuje nespojitě jednotlivé obce (Klufová, 2015, s. 216). I přes snahy o přesnou definici venkova se ukazuje, že tato kategorie je pro podmínky naší republiky příliš heterogenní a existuje snaha o vytvoření detailnější kategorizace a typologie, s ohledem na urbanistické, architektonické či historické hledisko (Pospěch, 2014, s. 61). Intenzivní snahy o vymezení venkova souvisí také s potřebou strategického plánování rozvoje (Klufová, 2015, s. 39).

Subjektivní charakteristiku lze hledat také v intuitivním vnímání venkova, které posuzuje venkov z popisu vlastností, které nelze nijak kvantifikovat, neboť je to složitě strukturovaný systém jak prostorově, tak společensky. Existuje více různých typů venkovského prostoru, tyto se od sebe liší historickým, sociálním a kulturním vývojem, důležitým prvkem je i rozvojový potenciál (Klufová, 2015, s.7).

Nejčastěji je pro rozlišení venkova a města využíván počet obyvatel obce. V ČR je hraničním mezníkem 3 000 obyvatel. Toto pravidlo stanovil Zákon o obcích č. 128/2000 Sb. Statut města podle něj získala sídla s více než 3 000 obyvateli, nicméně ponechal původní označení města i pro menší obce. Rozdíl mezi městem a venkovem je možné vidět ve větší uniformitě, organizovanosti, plánovitosti a abstrakci města, venkov je volnější, přirozenější a konkrétnější ve veškerém svém dění. Město otupuje dopad střídání dne a noci i ročních období, venkov vnímá roční i denní rytmy či změny počasí, většina činností probíhá venku, v souznění s přírodním klimatem, s ohledem na extrémy jako je sucho či deště (Blažek, 2004, s. 14,15).

Ve vztahu město – venkov byl do začátku 20. století venkov vnímán primárně jako zdroj potravin a surovin pro město, důraz byl kladen na produkční funkci venkova a jeho primární spojení se zemědělstvím (Klufová, 2015, s. 41). Dá se říct, že venkov se snaží být nezávislý na civilizaci a kultuře, město se chce zbavit závislosti na přírodě. Pro lidstvo je v tomto směru

typická schopnost pobývat v obou těchto světech a prvky z nich vhodně doplňovat do konceptu vyváženého života (Blažek, 2004, s. 22).

Ve velkém sociologickém slovníku (Petrušek, 1996) najdeme pod slovem *venkov* definici, která specifikuje tento pojem jako obydlený prostor mimo město, s tradiční orientací na zemědělství. Tato oblast má menší hustotu zalidnění, odlišný způsob života spjatý s přírodou, jinou sociální strukturu. Ze sociologického hlediska má venkovská komunita větší vzájemnou sociální závislost a menší diferenciaci, silnou vazbu na tradici a přírodní prostředí (Kučera a Kuldová, 2006).

1.2 Funkce venkova

Pro venkov lze stanovit tři základní funkce – produkční, rezidenční a rekreační. Jejich rozvoj je podle Svobodové (2014) závislý na specifických daného regionu, například na poloze, tradicích a očekáváních, mění se i v průběhu času. Venkov se do své současné podoby formoval staletí trvajícím vývojem, postupně se přeměňoval a prošel transformací zmíněných funkcí. Od původní, zcela dominantní, zemědělské činnosti, jež je částečně nahrazována průmyslem a poskytováním služeb, přešel k mnohem větší variabilitě funkcí.

1.2.1 Produkční funkce

Jak již bylo zmíněno, venkov byl vnímán jako zdroj výživy pro město, měl dominantní zemědělské a výrobní funkce, byl samozásobitelný a v této funkci disponoval mnoha ekonomickými, sociálními či urbanistickými specifiky. Tato funkce snižuje svoji váhu, jen v některých oblastech setrvaly znaky v souladu s funkčností, i ty jsou ovlivňovány městským prostředím. Ačkoli zemědělství stále převažuje, venkovská populace zahrnující rodiny zemědělců je ekonomicky závislá na jiných nezemědělských aktivitách. Zaznamenáváme tak relativní oslabení zemědělské produkční funkce a diverzifikaci ekonomických činností.

Do produkční funkce můžeme podle Perlína (2010) zahrnout

- životní prostředí jako výrobní prostředek,
- produkci potravin,
- zásobárnu obnovitelných i neobnovitelných zdrojů surovin a energie,
- absorpci negativních externalit výroby.

Výroba potravin je dle Perlína (2010) právě ve své počáteční funkci velmi úzce spjata s venkovským prostorem a krajinou. Práce v zemědělství a její výtěžek do značné míry úzce souvisí s klimatem a počasím, což je jeden z důvodů, proč je tato činnost velmi podnikatelsky riziková. Vyžaduje po pracovnících nejen vztah k půdě a přírodě, ale také důslednost a disciplinovanost. Oproti tomu je nutno zmínit, že intenzivní způsob pěstitelství plodin a chovu zvířat může krajinu značně poškozovat, pokud není dodržována dobrá zemědělská praxe.

1.2.2 Residenční funkce

Tato funkce nabývá významu změnami sídelního systému, které jsou posilovány dvěma procesy. Dle Svobodové (2014) se jedná na jedné straně o proces přesunu obyvatel s jejich aktivitami a funkcemi z města do zázemí a na straně druhé o stěhování do exponovanějších oblastí. Vylidňování je typické pro odlehlá místa s nedostatkem pracovních příležitostí. Odliv z těchto oblastí přináší zhoršování demografického složení obyvatelstva a generování dalších komplikací. Faktory ovlivňující residenční funkci můžeme rozdělit do čtyř oblastí.

První oblastí jsou *podmínky pro rozvoj bydlení*. Tento pojem zahrnuje především dostatečnou technickou infrastrukturu. Prvním předpokladem je vhodný uzemní plán obce, který musí zvážit připravenost obce na rostoucí populaci v obci, tedy odpovídající kapacitu a kvalitu technického zázemí. Pod tímto souhrnným označením se skrývá vodovod, kanalizace s čistírnou odpadních vod, plynofikace, elektrifikace a v neposlední řadě pokrytí signálem mobilního operátora a dostupností internetu.

Druhá oblast představuje *Kvalitu bytového fondu*. Nová výstavba ve venkovských obcích závisí na poloze sídla vůči větším centrům. Nárůst pozorujeme v zázemí měst, úbytek naopak v méně dostupných lokalitách. Nová zástavba v některých obcích respektuje tradiční ráz obce, jinde vznikají nové urbanistické celky s odlišným rázem, které specifický ráz a sepětí s krajinou respektují jen velmi vzdáleně.

Dopravní dostupnost a dopravní obslužnost je třetí oblastí. Obě tyto složky jsou nezbytné pro zajištění dopravní oblasti. Dostupnost spočívá v napojení na dopravní síť a důležitá je bezpochyby kvalita této sítě. Hodnotícím faktorem tak může být technický stav silnic, jejich kategorizace a hustota. Kvalita na nižší až nedostatečné úrovni může být významným problémem v periferních regionech. Dopravní obslužnost je faktor, jenž měří možnosti mobility občanů, především kvalitu hromadné dopravy. Úroveň je především v kompetenci samosprávy

a závisí na její spolupráci s jednotlivými obcemi. Vzhledem k faktu, že méně husté osídlení způsobuje nižší obsazenost spojů, ekonomické hledisko ohrožuje obslužnost periferních oblastí.

Poslední faktor ovlivňující residenční funkci je *Vybavenost*. Komerční vybavenost přispívá ke kvalitnímu životu obyvatel a zahrnuje každodenně užívané služby, jimiž jsou obchody, pošta, banka, pohostinství či kadeřnictví. Vybavenost veřejnými službami poskytuje další nezbytné prvky v životě, například školy, zdravotnická a kulturní zařízení. Těmito službami může disponovat přímo obec, mnohdy je nutné za uspokojením těchto potřeb blíže či dále dojíždět (Svobodová, 2014).

Tyto faktory můžeme zařadit do rozvojových příležitostí venkovského prostoru, neméně důležitou stránkou je vytváření podmínek pro zaměstnání bez nutnosti každodenního cestování. Naplňování všech těchto aspektů činí život na venkově atraktivním a přináší trend amenitní migrace, která představuje proces stěhování obyvatelstva za výhodami a požitky, tedy z důvodů jiných než ekonomických, rodinných či pracovních (Ježek a kol., 2015).

1.2.3 Rekreační funkce

Tato funkce může být chápána ve dvou formách. Dlouhodobější a především stále se opakující pobyty jsou v naší zemi tradičním sekundárním bydlením, jedná se o chataření a chalupaření. Na druhé straně stojí jednorázové a krátkodobé pobyty, které mají turistický či rekreační charakter. Můžeme sem zařadit agroturismus, který má přímý vztah k zemědělským pracím, ekoturismus, jenž představuje turistiku s cílem poznávání přírody, přírodních parků, chráněných krajinných oblastí ve snaze tyto oblasti co nejméně narušovat a ovlivňovat cestovním ruchem. Ekoagroturismus reprezentuje spojení dvou výše uvedených oblastí, neboť je to turistika provozovaná na ekologicky hospodařících farmách. Pro tuto oblast bylo v roce 1994 v Nizozemsku založeno *Evropské centrum pro ekoagroturistiku* (ECEAT), které se orientuje na rozvoj certifikovaných ekologických farem. Na území naší republiky byl pro tento typ turismu založen roku 1997 *Svaz venkovské turistiky*, tento spolek se zaměřuje na kvalitativní standardy ubytování na venkově (Svobodová, 2014).

Rozvoj rekreační funkce konkrétních venkovských oblastí je velmi úzce spjat s využitím místních zdrojů. Ty lze definovat jako charakteristiky a možnosti dané lokality a komunity, obsahující ekonomické, lidské a přírodní zdroje. Místní zdroje je možné doplňovat zdroji specifickými, to následně vede k rozvoji potenciálu cestovního ruchu a rekreace, což se může stát pro venkovskou obec klíčové. Ve výhodě jsou z tohoto pohledu obce, jejichž krajina zůstala

nedotčena a zároveň nejsou umístěny v chráněné krajinné oblasti a mohou rozvíjet potenciál bez ohledu na environmentální omezení (Horáková, 2014).

1.3 Historický pohled na venkov

Myšlenka oddělení venkovského prostoru vznikla již ve starověku z nutnosti existence pojmu popisujícího území ležící vně opevněných sídel a měst. Tento výraz nevymezoval jen určitý prostor, ale také určoval morální a kulturní vlastnosti. Starověký Řím vnímal venkov nejen jako zdroj (potravin, služebných a vojáků, přírodní zdroje), ale i politický nástroj užívající přerozdělování půdy k odměňování. Venkovská sídla byla útočišti i symboly statusu (Klufová, 2015, s. 11). Venkov představoval jednoduchý, nevinný a bezúhonný život v souznění s přírodou a s prací v zemědělství. Tento se dostával na konci 19. století pod nápor expanze měst, lidé opouštěli venkov s vidinou úniku před chudobou a izolací, hledaje lepší příležitosti a životní podmínky (Klufová, 2015).

V posledních desetiletích se přístup k vymezení venkova v Evropě vyvíjí různými směry. Za venkovské území byla považována místa s méně než 100 obyvateli na čtvereční kilometr. Následně byl zkoumán stupeň integrity regionu do národního hospodářství, jiným přístupem je mapování krajinného pokryvu. Ten klasifikuje obec jako venkovskou, pokud je její plocha z více než 90 % složena ze zemědělských, lesních a přírodních oblastí. Právě kvůli výše zmíněným programům rozvoje venkova byla členským státům EU dána možnost použít pouze právě dva základní horizontální indikátory – hustotu zalidnění a význam venkovských oblastí. Zároveň je umožněna vlastní definice modifikací či alternativou a to především z důvodů omezených schopností základní indikace, jež neakceptuje sociálně-geografické potřeby dané země či regionu. Dalšími důvody může být snaha o přesnější odlišení venkova a města či předchozí národní tradice, existující rozdíly v konceptech jednotlivých států i v rozvojových politikách (Klufová, 2015, s. 45-48).

2 VÝVOJ VENKOVSKÝCH OBLASTÍ

2.1 Do roku 1989

Jednotlivé fáze vývoje venkova se úzce váží k historickým procesům. V poválečné době byl tímto milníkem odsun německy mluvícího obyvatelstva, který postihl téměř třetinu území dnešní ČR a týkal se 2,5-3,5 milionu obyvatel, probíhal v letech 1945-1947 (Staněk, 1991). Tento odsun prudce snížil počet obyvatel a negativně dopadl na zemědělskou výrobu i průmysl. Dosídleny byly hlavně větší obce a města, menší obce se podařilo dosídlit z jedné čtvrtiny, hodně jich zaniklo (Klufová, 2015, s. 83). Dosídlení probíhalo bouřlivě a mnohdy s legálně sporným pozadím, noví obyvatelé nedisponovali sociálními a kulturními vazbami k místu pobytu (Pospěch, 2014). Neznali krajinu, společenské vztahy, postrádali vztah k prostředí, zkušenosti s hospodařením a s venkovským způsobem života. Většina jich přišla z vnitrozemí, bez majetku, bez návyku života ve zhoršených podmínkách. Dosídlení bylo také provázeno častou obměnou obyvatelstva (Bičík, 2010).

Nová Ústava z 9. května 1948 spolu s komunistickým převratem znamenala znárodnění, zemědělcům bylo přislíbena soukromé vlastnictví půdy, což vyvolalo pokračující migraci a nedostatek kvalifikovaných sil. Protože zemědělství byl přisuzován strategický význam, další větší změny následovaly (Pospěch, 2014, s. 38). Jejich právním podkladem byl Zákon č.69/1949 Sb. o jednotných zemědělských družstvech z března 1949, všechny zemědělské podniky měly být spojeny do Jednotných zemědělských družstev (JZD). Tento proces přinesl řadu negativních dopadů a způsobil úpadek venkovských obcí v období totality (Blažek, 1998).

Kolektivizace vycházela z domněnky, že větší pozemky přináší vyšší produktivitu práce. Komunisty byly zlikvidovány velké selské rody, kulacké rodiny byly deportovány do odlehlých oblastí. I menší sedláci přišli o svoji půdu a byly sdruženi do družstev, probíhalo ničení drobných podnikatelů i pronásledování církve. Tento postup zcela zásadně narušil staletý rytmus a pravidla venkovského života (Mlynářík, 2005; Drda, 2014). Tímto zásahem byla narušena sociální struktura a identita venkova, neboť původně vážení členové vesnické společnosti, jako byly právě sedláci a faráři, byly postaveni na okraj společnosti, stali se bezvýznamnými a mnohdy i perzekuovanými občany (Jech, 2008). Na druhé straně se do vedoucích funkcí družstev často dostávali lidé bez kvalifikace, bez manažerských zkušeností. Tento úředník, v některých případech původně předseda Národního výboru, měl nyní zastávat pozici, která dříve náležela přirozeným autoritám obce, velkým sedlákům, kteří se svými rody drželi venkovské společnosti pohromadě, zajišťovali práci. Nařízené družstevnictví mělo

nahradiť léty prověřenou venkovskou sounáležitost a přirozenou vzájemnou pomoc (Klufová, 2015). Totalitní doba po roce 1948 byla charakteristická především obrovským úbytkem zemědělské a orné půdy. Naprostá většina byla obhospodařována JZD nebo státními statky, podíl této půdy v roce 1989 dosáhl 99 %. Nejvíce rostoucí podíl v kategoriích ploch zaujímaly zahrady, což bylo důsledkem masivní výstavby rodinných domů na vesnicích. Zákon na ochranu zemědělského půdního fondu nicméně umožnil také růst podílu zastavěných ploch. Vyrůstaly nejen rodinné domy, ale i chaty a budovy zemědělských velkovýrob (Bičík, 2010).

Z mylných představ o nadřazenosti městského životního stylu a podmínek vycházela snaha o přiblížení venkovského života městským parametrům. Tyto kroky vedly k odklonu od tradiční venkovské architektury, prosazují se městské vilky a bytové domy z panelů. Vesnice staví nákupní střediska a kulturní domy v městském stylu, bez respektu urbanistického rázu obce (Klufová, 2015). 60. a 70. léta přináší pokles počtu obyvatel venkovských oblastí, selektivní migrace ponechává v zemědělství pracovat hlavně starší generaci. Mladší občané se přesouvají do měst především z důvodů masivních náborů do strojírenství, těžby a těžkého průmyslu. I kolektivizace má podíl na těchto přesunech a to prostřednictvím nucených odchodů ze zemědělství (Rokoský a Svoboda, 2013).

Výrazným rysem sedmdesátých let je chataření a chalupaření. Tento fenomén se nesmazatelně dotýká českého venkova, je důsledkem celkově omezeného veřejného života. Lidé se drží ve svém osobním prostoru, své soukromí rozšiřují o rekreační druhé domovy ve venkovských oblastech. Produktivní funkce venkova se odsunuje do pozadí a nastupuje funkce rekreační, kdy se vesnice stávají předmětem volnočasové spotřeby. Zemědělská výroba upadá (Pospěch, 2014). Usnesení vlády z roku 1971 zřizuje střediskovou soustavu, klesá počet obcí venkovského typu jejich slučováním, jsou preferována menší a střední města. Tato regulace překvapivě přinesla rozvoj v místech, kde to nebylo předpokládáno a naopak úpadek v místech očekávání pokroku. Bylo to v důsledku faktu, že často byl význam regionální polohy sídel významnější než jejich velikost, podle níž se systém řídil. Středisková soustava v 80. letech ztrácí regulační funkci a mizí (Klufová, 2015).

2.2 Po roce 1989

Rok 1989 znamenal prudkou změnu českého venkova, stejně tak jako celé společnosti. Pozice strategicky důležitého odvětví již není pro zemědělství typická, klesá jeho produkce, družstva se mění, rozpadají se, ukončují svoji činnost. Tímto obratem venkov ztrácí svůj význam pro

státní politiku, hledá se nový význam pro venkov, vyhlašují se soutěže o Vesnice roku, které mají přes média vrátit obyvatelům obraz venkovské idyly a pozitivních hodnot (Pospěch, 2014).

Konec komunistického režimu znamenal zároveň konec centrálně plánovaného socialistického hospodářství, obnovu samosprávy obcí, návrat k soukromému vlastnictví, transformaci zemědělské výroby a rozvoj agroturistiky. Klíčový význam na využití plochy měly restituce a privatizace. Restituce přinesly změny ve vlastnických právech, které znamenaly částečné náhrady původním majitelům pozemků, které jim byly zabaveny či vyvlastněny komunisty. Téměř 3,5 milionů restituentů získalo zpět svoji půdu, z části to byli původní majitelé, z části jejich potomci (Bičík, 2010). Tyto návraty uvedly stav struktury zemědělské půdy do stavu před rokem 1949, většina potomků původních majitelů postrádala zájem o hospodaření na půdě, a proto ji prodávali pokračovatelům zemědělských družstev. Většina těchto zemědělských podniků byla zachována a tito pokračovatelé původních JZD fungují a převažují dodnes (Klufová, 2015).

Transformační proces ve venkovském procesu měl čtyři definované etapy (Bičík a Jančák, 2005):

- 1. etapa (1989-1995) – privatizace a restituce z podstatné části dokončena, restrukturalizace agrokomplexu, změna forem zemědělských podniků; snížení intenzity zemědělství, pokles tlaku na objem produkce, šetrnější hospodaření s omezením umělých hnojiv,
- 2. etapa (1996-2004) – dokončeny restituce, objevují se snahy o zábor ploch v zázemí měst, kde ustupuje zemědělská půda výstavbě skladových center a rodinných domů; na místě původních zemědělských ploch se také budují obchvaty a dopravní koridory, buduje se infrastruktura; místy ornou půdu nahrazují zatravněné a lesní plochy,
- 3. etapa (2004-2012) – silný vliv připojení republiky do EU, přísun prostředků do zemědělství, dopad globalizačních procesů se projevuje především celoročním zásobováním čerstvým ovocem a zeleninou ze zahraničí,
- 4. etapa (od roku 2012) – uvolnění trhu půdy pro zahraniční investory, jež může přinést stabilizaci agrokomplexu a vyrovnání cen a mezd v ČR s EU.

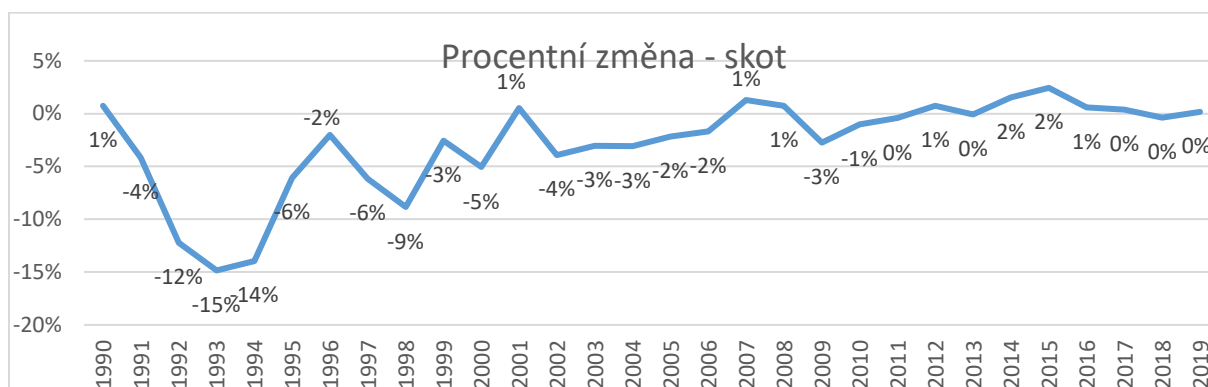
2.3 Vývoj stavu hospodářských zvířat

2.3.1 Chov skotu, zejména krav

Stejně jako všechna odvětví zemědělské výroby, i chov skotu postihla v průběhu doby řada významných změn. Velmi zásadní proměnou je rapidní pokles počtů chovaných zvířat. K nejvýznamnějšímu poklesu došlo po roce 1990 a značný úbytek pokračoval až do roku 2000, tyto změny se netýkaly jen poklesu počtu kusů chovaných zvířat, ale i struktury a velikosti zemědělských podniků, který tendoval mírným poklesem počtu krav v podniku na straně jedné, na druhé pak nastalo zvyšování průměrné kapacity stájí. Při porovnání se zeměmi Evropské unie je možno konstatovat, že průměrná velikost stád dojnic v České republice je v poměru k EU téměř pětinasobná. Pro tuzemský chov to přináší mnoho výhod. Větší podniky dosahují s ohledem na dispozici vyšších investic do nových technologií vyšší produktivity práce a vykazují také nižší náklady na jednotku produkce. Projevuje se také usnadnění organizačního a personálního zajištění provozu. I způsob chovu se během času významně mění. Chovatelé uplatňují nové poznatky a zkušenosti, pokrok byl zaznamenán v odchovu telat i ve výživě dojnic. Technologie ustájení je směřována do volných stájí. Aspekty rozhodující o ekonomické efektivnosti výroby a z té vyplývající konkurenceschopnosti v tuzemském chovu stále zaostávaly za úrovní EU. Nejproblémovějšími oblastmi detekujeme produkci kvalitních objemných krmiv, odchov jalovic, reprodukce a zdravotní stav zvířat. Celková kvalita stád má oproti chovatelským vyspělým zemím značné rezervy, k vylepšení situace nepřispívá ani nestabilita v odbytu a zpracování mléka (Kulovaná, 2002).

Meziroční vývoj počtu chovaných kusů skotu zobrazuje graf č. 1, z něhož je patrné, že odvětví zaznamenává nejvyšší pokles množství chovaných kusů v letech 1992 – 1998. Tento vývoj byl důsledkem změn ve společnosti, rušením zemědělských družstev, navrácení majetku osobám bez zájmu o pokračování v zemědělské tradici. Počet chovaných zvířat se tak během deseti let snížil na polovinu. Další vývoj již není tak bouřlivý, ale i přes nízké procentní meziroční rozdíly má spíše klesající tendenci. Příčinu je třeba hledat v investiční a provozní náročnosti živočišné výroby, v nesprávně nastaveném systému podpor a v dlouhodobém tlaku agrárních dovozců do České republiky. Hustota počtu hospodářských zvířat na obhospodařovanou výměru půdy je u nás jednou z nejnižších v Evropě. Podle Eurostatu je v ČR 0,58 dobytčích jednotek na hektar orné půdy, k porovnání je tato hodnota ve Francii 0,82 a v Německu 1,06. Nizozemí se svou velmi vysokou úrovní živočišné výroby je v tomto ukazateli na hodnotě 3,35. Nezanedbatelným aspektem tohoto úbytku je provázanost rostlinné a živočišné výroby. Vědecké studie ukazují, že půdě chybí organická hmota ze statkových hnojiv a to v negativním smyslu výrazně

ovlivňuje chemické a fyzikální vlastnosti půdy, která tak přichází o schopnost zadržování vody v krajině a také o sílu produkovat stabilní výnosnost plodin bez nadměrného využití hnojiv. Úbytek zvířat zobrazený v grafu č. 1 souvisí i se změnami rázu krajiny a oslabení hospodářské výkonnosti venkovských regionů v úzkém kontextu se zaměstnaností. Nedostatek pracovních sil oslabuje živočišnou výrobu, protože například pro výrobu mléka je třeba mnohem více pracovníků, než pro pěstování obilí či řepky (Toman, 2016).

Obrázek č. 1 - Procentní změna - skot

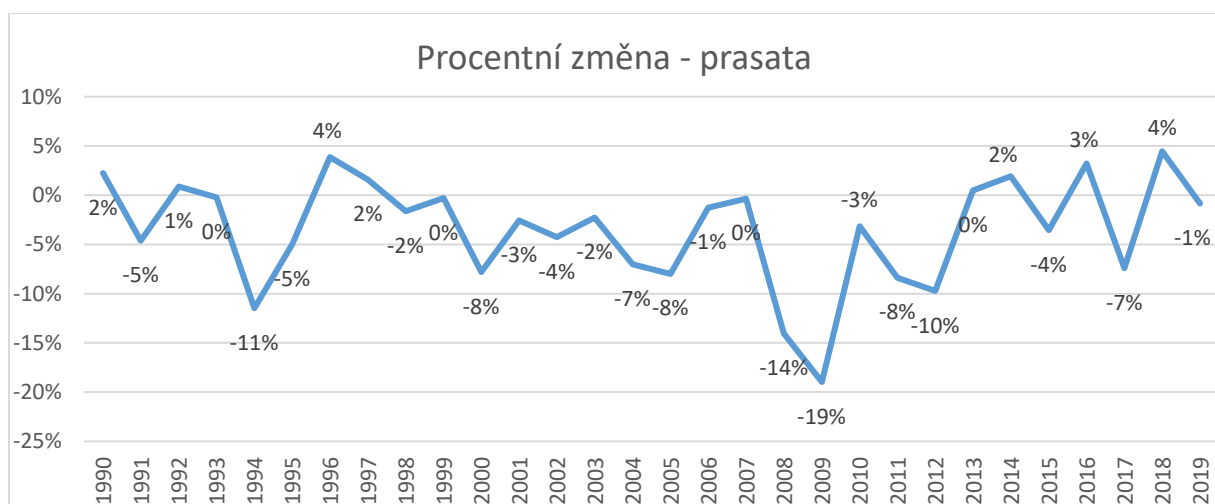
Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

2.3.2 Chov prasat

Toto odvětví živočišné výroby má na našem území velmi dlouhou tradici, sahající až do období dávného středověku. Ve zkoumaném porevolučním období byla tato oblast již značně rozvinutá, na velmi slušné úrovni srovnatelné s jinými evropskými státy. Kladnými stránkami můžeme označit koncentraci, kooperaci a specializaci, nedostatky nalézáme v produktivitě práce a zaostávající modernizaci. Období od 90. let dodnes je charakteristické transformací a privatizací po rozpadu RVHP. Narušily se tak vztahové a výrobní provázanosti, mezi podnikové i vnitropodnikové, odvětví zaznamenalo ztrátu východních trhů a ztížené uplatnění zemědělských výrobků v zahraničí. To přineslo redukci odborné i manuální pracovní síly ze zemědělství. Následný volný pohyb lidí i zvířat v rámci EU narušil imunitu stád prasat a zhoršilo jejich zdravotní stav. Na našem území se objevily nové nemoci, které jsme dosud neznaly, nebo se nám je podařilo v průběhu let eradikovat. Užitek prasat se těmito okolnostmi velmi snížila, poznamenána byla i reprodukční funkce, což v některých letech vedlo k poklesu počtu chovaných zvířat. Dalším faktorem zhoršujícím danou situaci byl dle České zemědělské univerzity plošný zákaz vakcinace prasat proti moru a července, jenž byl součástí přizpůsobování se požadavkům a směrnicím EU. Snaha o zlepšování užitečnosti chovů

v souběhu s minimalizací nákladů a maximalizací rentability výroby probíhá pomocí importů, které jsou mnohdy z pohledu veterinární prevence nekontrolované. Chovatelé se snaží o postupnou přeměnu technologií a zařízení prostředí s ohledem na ekologizaci výroby, s ohledem na požadavky potravinových řetězců.

Výrazný pokles je z grafu č. 2 patrný v letech 2008 a 2009, kdy krize v chovu prasat postihla země východní Evropy. Podle zemědělské a potravinářské inspekce to byla drastická reakce zemědělských podniků na nízké výkupní ceny vepřového masa, důvody k tomuto kroku detekujeme ve výrazném nárůstu nákladů na krmení, podprůměrná užitkovost a napjatá likvidita. Rapidní snížení počtu chovaných kusů nevyhnutelně vedl k poklesu soběstačnosti ve výrobě vepřového masa a to až na méně než 80 %. Celková poptávka východoevropských států po dovozu této komodity se tak v krátkém období zdvojnásobila.

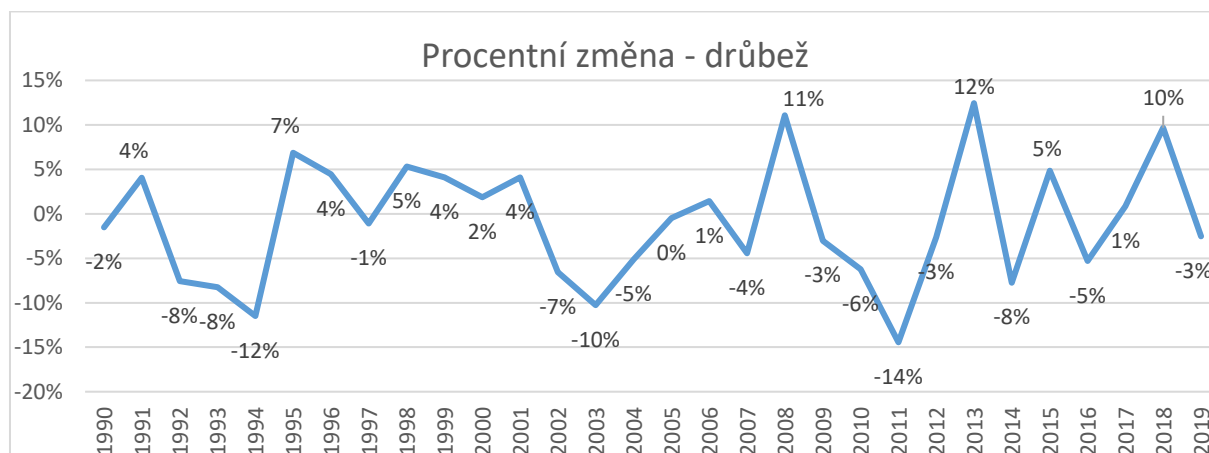

Obrázek č. 2 - Procentní změna - prasata
Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

2.3.3 Chov drůbeže

Porevoluční období přináší privatizaci i v oblasti chovu drůbeže. Vzniká řada specializovaných podniků zaměřených na rozmnožování, chov a výkrmu, doplněný o zpracovatelské kapacity, které uspokojují poptávku po komoditách – drůbež a vejce. Spotřeba drůbežího masa je srovnatelná se spotřebou v EU, řadí se na druhé místo za spotřebu masa vepřového, v nárůstech meziroční produkce ovšem drůbeží maso jasně vítězí. Drůbežnické odvětví zemědělské produkce prakticky využívá vědecké objevy z oborů biologie, chemie a genetiky. Poznatky ve vylepšení technických a mechanizačních prvků přináší efektivitu a úspory do chovu i zpracování komodit. Má se za to, že drůbeží maso je potravina budoucnosti vzhledem ke krátké

době výkrmu a také proto, že složením krmiv je z hlediska nutričních a hygienických aspektů bezkonfliktní potravinou. Podstatným pozitivním prvkem je krátká doba akumulace nežádoucích látek do organismů vykrmovaných zvířat a následně do těla člověka (Kulovaná, 2001). Z grafu č. 3 je patrné, že sledované období nepřineslo výraznější změny v počtu chovaných kusů.

Obrázek č. 3 - Procentní změna – drůbež

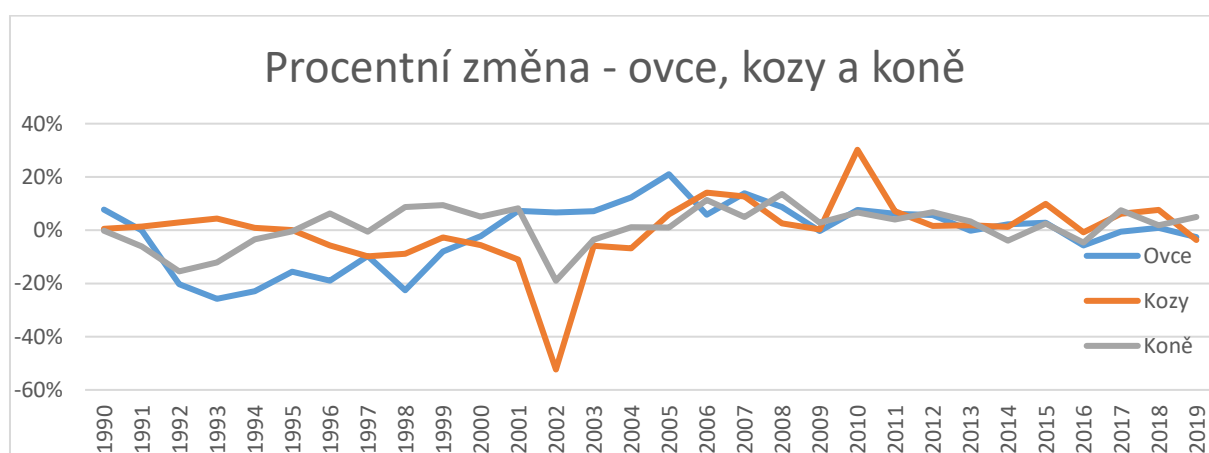
Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

3.2.4 Chov ovcí, koz a koní

Chov ovcí a koz nelze v ČR považovat za dominantní odvětví živočišné výroby, i přesto je jeho podíl významný. Z grafu č. 4 je patrný rapidní pokles počtu chovaných ovcí po roce 1990, který byl zapříčiněn především prudkým poklesem cen vlny. Tento masivní pokles oscilující několik let kolem meziroční hodnoty úbytku okolo 20 % byl důsledkem likvidace téměř celé populace ovcí s jednostrannou vlnářskou užitkovostí a hlavním cílem chovu se stalo maso. Tento vývoj ovlivnila řada skutečností, v první řadě se zpracovatelský průmysl orientoval na dovoz kvalitní a levné zahraniční vlny, zároveň nebyl sektor chovu připraven na změnu odbytových možností. Restrukturalizace tohoto odvětví byla velmi bouřlivá, stát podporoval dovoz ovcí především s masnou užitkovostí, což významně ovlivnilo složení chovů. Ze zlomu klesající tendence došlo po roce 2000, zaznamenáváme mírný růst, ale množství chovaných zvířat se zdaleka nepřibližuje porevolučnímu stavu. Spotřeba jehněčího masa má pozitivní trend, nicméně nedá se očekávat, že množství konzumované na území ČR by se mohlo přiblížit zemím, kde je tradičně oblíbeno těchto druhů masa.

V chovu koz sledujeme po roce 1990 také rapidní pokles, do roku 2004 evidujeme snížení stavů chovaných kusů o 71 %. Oproti chovu ovcí byl chov koz výhradně zaměřen na tradiční plemena, cílený na produkci mléka a následné zpracování na mléčné výrobky. Zanikly drobné chovy s největším podílem, narůstají specializovaná stáda (Přibík, 2005).

Česká republika patří v chovu koní k tradičním zemím. Po roce 1989 dochází k přeměně státních plemenářských podniků na zájmové svazy chovatelů hospodářských zvířat. Zde prováděná šlechtitelská a plemenářská práce potřebovala ke konkurenceschopnosti plemenných koní vždy také finanční pomoc státu. Od výše a efektivity této podpory se také odvíjí počty chovaných zvířat v jednotlivých obdobích (Dražan a kol., 2014).

Obrázek č. 4 - Procentní změna - ovce, kozy a koně

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Jak je ze statistických dat patrné, v posledních letech se počty těchto chovaných zvířat drží ve stabilizovaných hodnotách, nejsou patrné extrémní výkyvy. Pozitivním prvkem v chovu těchto ovcí, koz a koní se jeví mimořádná obliba malých farem, které nejsou jen zdrojem komodit (mléko a výrobky z něho, maso apod.), ale především cílem agroturistiky. Ta se vyznačuje poskytováním rekreačních pobytů na farmách, hospodářských usedlostech či statcích a nabízí návštěvníkům aktivní odpočinek a atmosféru venkova. Nezanedbatelným prvkem v tomto podnikání jsou bezpochyby dotace, které jsou poskytovány za účelem systematického rozvoje, podpory a propagace tohoto odvětví v České republice.

2.4 Vývoj obhospodařované půdy

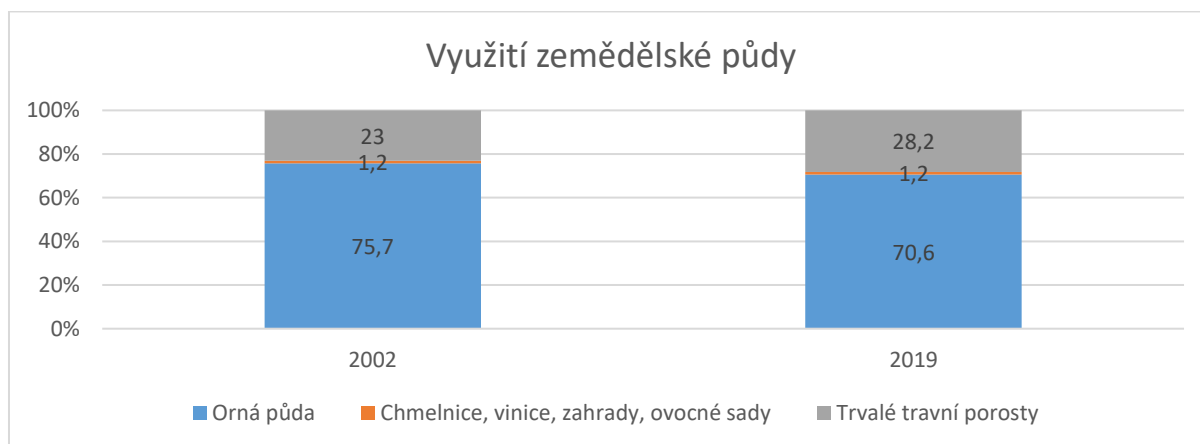
Zemědělský půdní fond je dle Zákona o ochraně tohoto fondu (1992) základním přírodním bohatstvím naší země. Je považován za nenahraditelný výrobní prostředek, který umožňuje zemědělskou výrobu. Jako jedna z hlavních složek životního prostředí je Zemědělský půdní fond objektem ochrany, zvelebování a racionálního využívání. Tvoří ho zemědělsky obhospodařované pozemky, tedy orná půda, vinice, chmelnice, ovocné sady a zahrady, trvalé travní porosty a dočasně neobdělávaná půda. Z právního hlediska do tohoto fondu náleží i rybníky pro chov ryb či vodní drůbeže a nezemědělská půda sloužící k zajišťování zemědělské výroby, tedy polní cesty, nádrže, příkopy a hráze, těm nebude v této práci dále věnována pozornost.

Celková výměra obhospodařované zemědělské půdy v ČR se v posledních letech výrazně neměnila z hlediska procentního, nicméně vzhledem k měřicí jednotce, kterou je v tomto případě hektar, je například meziroční pokles o téměř 40 tisíc hektarů nezanedbatelný. Příčiny těchto oscilací najdeme právě ve změnách využití ploch, pro příklad v roce 2017 byla výměra obhospodařované zemědělské půdy 3 521 329 ha, což v tom roce znamenalo 84,7 % z celkového zemědělského půdního fondu ČR, činícího 4 205 ha. Zbývající část pokrývají zmíněná nezemědělská půda. Pro sledování těchto údajů a evidenci využívané zemědělské půdy slouží od roku 2004 geografický informační systém s názvem *Registr půdy*, tedy LIPS (Land Parcel Identification System), který má za úkol především ověřování údajů v žádostech o dotace a kontrolu dodržování podmínek dotací, v neposlední řadě také eviduje ekologické zemědělství, pěstování odrůd, jež jsou geneticky modifikované, a slouží jako podklad pro uplatnění nároku při žádosti o vrácení spotřební daně, tzv. zelené nafty (Menclová, 2019).

Nejvýznamnější zastoupení ve využití zemědělské půdy v naší zemi má tradičně orná půda. Tímto pojmem definujeme pozemek určený k pravidelnému pěstování zemědělských plodin. Z grafu č. 5 vyplývá, že rozloha orné půdy má již mnoho let klesající tendenci, meziroční úbytek se po většinu sledovaného období pohybuje pod hranicí 1 %, což vyjádřeno v hektarech znamená 20 – 30 tisíc hektarů. I roky s výraznějším úbytkem přinášejí nárůst plochy v jiné oblasti. Jsou to konkrétně trvalé travní porosty, které jsou druhým nejvýznamněji zastoupeným typem využití a u nichž oproti orné půdě naopak sledujeme téměř trvale rostoucí trend.

Na základě porovnání je možné konstatovat, že úbytek orné půdy je plně nahrazen přírůstkem trvalých travních porostů, což se z pohledu životního prostředí jeví jako ekologické. Příčinu této přeměny nalzáme ve stavu zemědělství v podhorských nebo méně úrodných oblastech.

Právě horské oblasti jsou výhodnější pro pastviny, než pěstování. Je neekonomické vynakládat snahu o produkci v neúrodné, mnohdy i obtížněji dostupné oblasti, s půdou o nízké bonitě. Otázkou zůstává, zda v budoucnosti nemůže úbytek orné půdy představovat riziko v potravinové soběstačnosti státu. Vzhledem k trendu ve vývoji se zdá, že toto riziko v nejbližších letech nehrozí.

Obrázek č. 5 - Využití zemědělské půdy

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

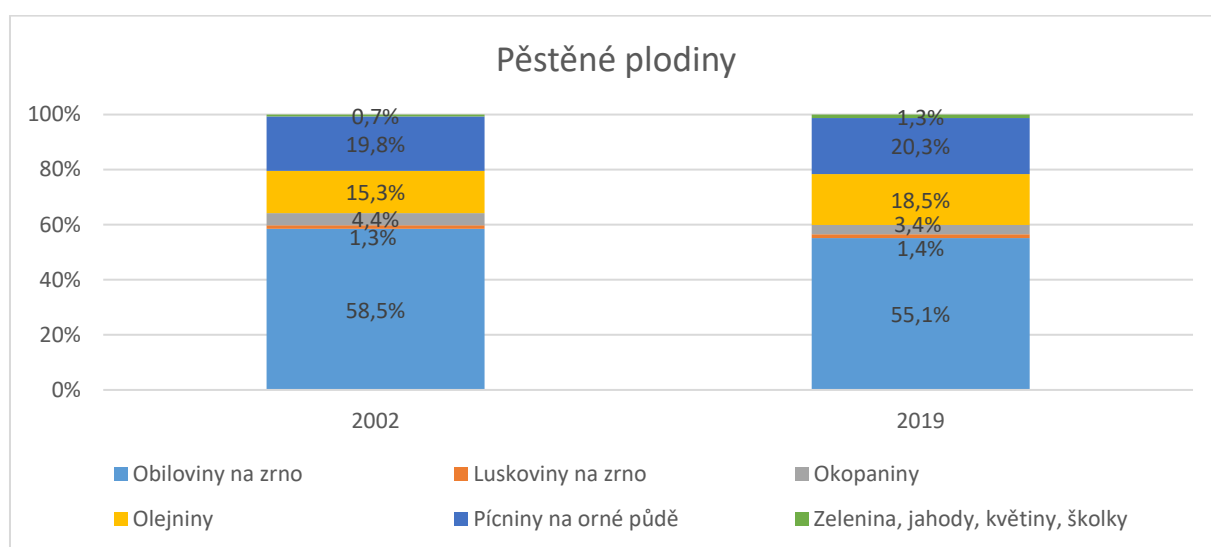
2.5 Vývoj plodin

Pěstování plodin má na našem území velmi dlouhou tradici, z některých zdrojů vyplývá, že první zmínky o tomto typu zemědělství se objevily již před devíti tisíci lety. Se společenskými a politickými změnami je samozřejmě spjat i vývoj v tomto oboru. Mění se požadavky na typ a kvalitu polí, pěstují se odlišné rostliny.

Dle zkoumaných dat má naprosto dominantní pozici na našich polích obilovina, s největším podílem pšenice, ječmen a kukuřice ji doplňují. Pšenice ozimá či jarní drží pomyslné první místo stabilně, bez výraznějších změn. Hlavní výhodou této plodiny je rentabilita jejího pěstování, s téměř jistými výnosy. Ječmen se používá v potravinářství, ale jeho hlavní využití spočívá ve výrobě sladu. Mírný pokles v jeho pěstování souvisí proto právě s výstavem v pivovarnictví. Kukuřice je v našich zeměpisných šířkách velmi významnou plodinou jak pro potravinářství, tak pro zvířata v podobě krmiv. Dle dat statistického úřadu v minulých letech její pěstební plocha zaznamenala úbytek, přesto se drží v tabulce poměrně vysoko. Mezi okopaninami vedou brambory, které ale zaznamenávají výrazný pokles především z důvodu ústupu rentabilnějšími plodinám a také v důsledku zvyšujícího se importu této potraviny. Zásadní ústup můžeme pozorovat na polích s cukrovou řepou, která byla na polích vysoce

zastoupena v dobách vyhlášeného českého cukrovarnictví. Podobný útlum zaznamenal len, a to ze stejných důvodů – úpadek dominujícího textilního průmyslu. Z ekonomického hlediska tedy platí pravidlo, že se pěstuje to, co se dobře prodává. Velký nárůst pokrytí osevní plochy zaznamenala řepka, která se v minulosti pěstovala pouze na 1 000 hektarech, tato plocha vzrostla téměř 400krát. Řepka olejka se kromě kosmetických přípravků a potravinářství užívá též jako biopalivo. Povinné přimíchávání biosložek pěstování této plodiny ještě zvýšilo a její nadměrné pěstování je často kritizováno (Trnavský, 2017).

Graf č. 6 zobrazuje poměry zmíněných pěstěných plodin a dalších u nás pěstovaných na celkové osevní ploše. Je zřejmý ústup obilovin ve prospěch obilnin z důvodů popsaných výše.

Obrázek č. 6 - Pěstěné plodiny

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

2.6 Zaměstnanost, nezaměstnanost na venkově, pracovníci v zemědělství

Statistické údaje nám dávají možnost srovnání míry nezaměstnanost nejen v poměru jednotlivých měst či krajů, ale i z hlediska srovnání tohoto ukazatele v kontextu město versus venkov. Venkovské obce mají v průměru vyšší nezaměstnanost než města, nejvyšší nezaměstnanost vykazují nejmenší obce a s růstem počtu obyvatel míra klesá. Je možno konstatovat, že čím menší sídlo, tím vyšší počet lidí bez práce v ní žije a tvoří větší procentní podíl. Tento ukazatel je velmi význačně ovlivněn celkovým oblastním osídlením, protože pokud malá obec leží v blízkosti většího města či velkoměsta, nebo pokud je dopravní obslužnost vzhledem k městu dobrá, vliv velikosti obce na nezaměstnanost se stírá, protože více lidí má možnost za prací dojíždět. Na podíl pracujících lidí v sídle má bezpochyby vliv i umístění v konkrétním kraji. Statistiky dokazují, že například Středočeský kraj právě se svojí

blízkostí Prahy, která je položena v centru kraje, je na tom podstatně lépe, než kraj Moravskoslezský, kde je vzdálenost většího města delší a dojezd nedostupnější (Hrabánková, 2007, s. 93).

Informace o míře nezaměstnanosti venkova a o populaci pracující v zemědělství podává každý rok *Zpráva o stavu zemědělství ČR*, jinak také nazývaná *Zelená zpráva*. Poslední byla vydaná Ministerstvem zemědělství za rok 2018 a informuje o snižujícím se trendu nezaměstnanosti ve všech krajích republiky a také o trendu snižování poměru počtu nezaměstnaných ve prospěch menších obcí. Dle údajů MPSV se počty uchazečů o práci snížily obdobně ve městech i na venkově, průměrný podíl nezaměstnaných osob měst činil 3,2 % oproti 2,7 % na venkově. Nejvyšší hodnoty podílu nezaměstnaných osob měla venkovská sídla Ústeckého (3,7 %) a Jihomoravského kraje (3,5 %). Z volných pracovních míst nabízených úřady práce jich přibližně 19 % připadalo na venkovské obce. Situace rovnováhy mezi počtem zájemců o práci a počtem míst se proti minulým letům změnila, ve městech nabídka práce převyšuje poptávku, na venkově poměr osciluje okolo hodnoty 1:1. Podle Zelené zprávy je situace zaměstnanosti v zemědělství v posledních letech prakticky stabilizovaná, počet osob v zemědělských podnicích se pohybuje okolo 100 000 pracovníků. Tento počet tvoří podíl 1,9 % na celkové zaměstnanosti v národním hospodářství. Z tohoto počtu připadá 71,2 % na placenou pracovní sílu a 28,8 % na neplacenou, kterou tvoří hospodáři a členové rodiny. Problém, který se objevuje v agrárním sektoru, je věková skladba zemědělské populace. Největší zastoupení ve výši 41,4 % náleží věkové skupině 45-59 let, nejnižší podíl vykazuje věková skupina 15-29 let, a to ve výši 12,9 %. V souvislostech je tento poměr předznamenáním problémů, protože nízký podíl mladých pracovníků a obecně malý zájem dospívajících o práci v tomto sektoru může přinést značné komplikace při obměně pracovníků.

2.7 Demografický vývoj

Vývoj počtu obyvatelstva stojí na dvou základních pilířích a těmi je přirozená měna obyvatelstva a migrace. Přirozené úbytky a přírůstky jsou dány především střídáním silných a slabých ročníků a intenzitou plodnosti. Slabé ročníky můžeme najít za 1. světové války, dále v šedesátých a osmdesátých letech. Reakcí na tato období byly silné ročníky např. v sedmdesátých letech. Samostatnou kapitolou jsou tzv. „Husákovy děti“. Za tímto pojmem najdeme velmi silné poválečné ročníky, které začaly vstupovat do období plodnosti počátkem 80. let a v tuto chvíli přijal normalizační režim takzvaná propopulační opatření, vyvolaná

především nízkou porodností konce 60. let. Výsledný efekt se projevil převážně kumulací počtu narozených dětí v kratším časovém úseku, což následně způsobovalo problémy (Kučera, 1994).

Po roce 1989 zaznamenáváme výrazné změny demografického chování především u mladších obyvatel. Mizí snaha o brzké uzavření sňatku, pořízení dětí a získání bytu, objevuje se preference cestování a studia. Příčiny tohoto chování nalézá Pavlík a kol. (2002, s. 6) v nezaměstnanosti a finanční nedostupnosti bytů.

Vylidňování venkovských obcí v sedmdesátých letech částečně zapříčinilo vytvoření střediskové soustavy osídlení. Koncepce tohoto systému soustřeďovala bytovou výstavbu do střediskových obcí a v oblastech určených „na dožití“ se nestavělo, přesněji řečeno stavět nesmělo. Populační základna venkova se snižovala, migrace byla příčinou rychlejšího stárnutí obyvatelstva a vymírání. Po roce 1970 se tak ve velké míře uvolňoval domovní a bytový fond venkovských sídel a začínal sloužit k rekreačnímu bydlení (Musil, 2002).

Lze tedy říci, že probíhající ekonomické a sociální změny jsou původci přerodu životního stylu, což má jasný dopad na demografický vývoj. Zaznamenáváme menší množství sňatků, odsun věkové hranice pro založení rodiny, snižování porodnosti vedoucí ke stárnutí populace. Územní struktura je poznamenána přesunem mladší generace do měst, vylidňováním malých obcí s důsledky pro tyto obce. Ubývají zde podnikatelské aktivity, snižují se investice, mizí sociální služby, zhoršuje se celková infrastruktura a v návaznosti na tyto skutečnosti roste nezaměstnanost v oblasti, což zapříčiňuje další odliv produktivního obyvatelstva (Hrabánková, 2007).

Devadesátá léta provází prudký pokles hromadné bytové výstavby a nerozvinutý trh s byty, pokračuje pokles migrační mobility, který se vyznačuje snižováním stěhování do větších vzdáleností, územní jednotky se uzavírají na úrovni okresů. Migračně aktivnějšími se stávají obce do 5 000 obyvatel, zatímco větší města obyvatele ztrácí, projevují se u nich dekoncentrační tendence. Přejícné formy pohybu získávají na významu, lidé dojíždějí na denní bázi do zaměstnání z širšího zázemí velkých měst nebo využívají periodické dojížděky při přechodném bydlení ať už v nájemních bytech nebo ubytovacích zařízeních. Tento trend se týká především věkové skupiny 29-49 let, což jen podtrhuje prodlužující se dobu vzdělávání s odloženým zařazením lidí do trhu práce (Klufová, 2015).

Po roce 1995 zaznamenává vývoj velikostí obcí další proměny, silně působícím faktorem je obrat migračního vztahu, který dosud tradičně probíhal mezi venkovem a městy. Objevuje se pojem kontraurbanizace, kdy se lidé stěhují z měst ne do blízkého zázemí těchto obcí, ale až na

vzdálený venkov. V této aktivitě není pro migrující obyvatele hnací silou ekonomický důvod, i podíl pracovních důvodů se značně snižuje. Primární motivací se stávají bytové a rodinné důvody. Ochota stěhovat se za prací klesá, je nahrazována dojížděním za prací a to i na relativně velké vzdálenosti (Klufová, 2015).

Česká republika neprošla v posledních letech zásadní změnou v celkovém počtu obcí na svém území. Nutno zmínit, že množství více jak šest tisíc samostatných obcí je v evropském kontextu dělení zemí na územní celky poměrně vysoké číslo. Na celém území zaznamenáváme největší úbytek obcí s počtem obyvatel nižším než 200 v případě, že porovnáváme počet těchto sídel. V procentuálním vyjádření můžeme vidět, že tento úbytek je nahrazen nárůstem obcí s méně než 2 000 obyvateli, ale vzhledem k odlišné velikosti těchto sektorů se počet obcí nedorovnal. Původce zániku malých obcí hledejme především za slučováním menších obcí, slučováním menších obcí s většími. Těmito úpravami územních celků dochází k nárůstům ve střední části tabulky, především v sekci větších venkovských obcí a menších měst.

Ve srovnání krajů můžeme sledovat, že změna ve složení obcí dle počtu obyvatel je v různých částech republiky odlišná. Příhraniční či horské oblasti tradičně inklinují k zachování venkovských sídel, zatímco kraje s osídlením u velkých řek zachovávají koncepci středních a velkých měst. Severní část republiky, konkrétně Ústecký a Moravskoslezský kraj mají více než jedno město s více než 50 000 obyvateli, což je dáno rázem těchto oblastí, kde existují velká města se značnou hustotou obyvatel v kombinaci s málo osídlenými venkovskými sídly. V těchto krajích se i počty obcí v jednotlivých sekcích jeví jako téměř stabilní, migrace za prací již proběhla a situace se mění jen pomalu. Kraje s tradičním vztahem spíše k venkovskému uspořádání setrvávají v počtu menších obcí na poměrně vysokých číslech, příkladem je Jihočeský a Jihomoravský kraj spolu s krajem Vysočina.

Současná struktura osídlení ČR je charakterizována především těmito třemi rysy:

I. Velký počet malých venkovských sídel

Sídelní strukturu v naší republice můžeme popsat jako značně roztráštěnou, vyznačující se velkým množstvím relativně malých obcí. Podle údajů získaných SLDB z roku 2011 obce s počtem obyvatel menším než 1 000 tvořily podíl 77,7 % z celkového počtu obcí, v nich žilo 17 % obyvatelstva ČR. Zdálo by se, že tento typ sídla je z hlediska populačního bezvýznamný, nicméně nesmíme zapomenout na faktor územní velikosti, podle něhož obce do 1 000 obyvatel spravují více než polovinu, tedy 57 % rozlohy státu. Nebylo tomu tak vždy, historická data udávají, že v letech 1918-1938 se na našem území vyskytovalo více než 11 000 obcí s poměrem

83 % ve prospěch obcí do tisíce obyvatel, toto číslo vzrostlo po 2. světové válce k 88,9 % z 11 459 obcí. Až do revolučního roku 1989 se počet obcí snižoval především v důsledku administrativního slučování obcí organizovaného státem. Pototalitní doba přinesla dezintegrační proces, který byl podle Hampla a Müllera (1998) jednak politickou aktivizací lokálních komunit a na druhé straně také očekávanou reakcí na centrálně organizovanou integraci obcí v době vlády totalitního režimu. Obnovu celé řady obcí mohl také vyvolat optimismus místních představitelů, kteří viděli ve vzniku nových obcí možnost samostatné komunální politiky a s tím souvisejícím vyšším podílem obcí na státních dotacích. Demokratický režim přinesl v prvních dvou letech vznik 1 668 obcí, v dalších letech pokračoval nárůst poměrně mírněji, prakticky se zastavil v roce 2001 vlivem přísnějších podmínek, které stanovil nový zákon o obcích.

II. Malé zastoupení velkoměst

Česká republika má kromě hlavního města Prahy pouze dvě města s počtem obyvatel přes 300 000, a to Brno a Ostravu, dále tři s počtem přes 100 000 (Plzeň, Liberec, Olomouc).

III. Klíčová role malých a středních měst

Vzhledem k malému množství velkoměst zůstává důležitá role malým a středním městům ve všech krajích území. Typickým rysem je vysoký podíl dojíždějících osob z malých obcí do jádrových měst za prací, službami i zábavou (Svobodová, 2014).

Následující tabulka č. 1 vyčísluje procentní podíl počtu obyvatel v jednotlivých sektorech dělených podle velikostí obcí. Z tabulky je patrné, že obyvatelé žijí v množství 68,6 % v obcích, které kvalifikujeme jako město, v sídlech patřících pod venkov najdeme 31,4 % populace.

Tabulka č. 1 - Procentní podíl obyvatel dle velikostí obcí

	venkov = obce s méně než 3 000 obyvateli					města = obce se 3 000 a více obyvateli					
	1 - 200	201 - 500	501 - 1 000	1 001 - 2 000	2 001 - 3 000	3 000 - 4 999	5 000 - 9 999	10 000 - 19 999	20 000 - 49 999	50 000 - 99 999	> 100 000
Česká republika 2006	1,9%	6,4%	8,9%	9,2%	5,0%	6,0%	9,2%	9,4%	12,1%	11,2%	20,7%
Česká republika 2018	1,7%	6,1%	9,1%	10,1%	5,7%	6,3%	9,4%	9,2%	12,1%	8,2%	22,1%

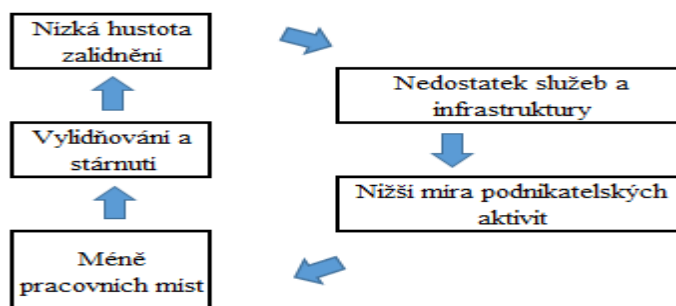
Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

. Ačkoli z předchozích rozborů vyplývá, že velkoměst a velkých měst je mizivé množství, počet jejich obyvatel je tak vysoký, že i mnohem početněji zastoupené malé venkovské obce s nízkou koncentrací lidí tvoří poloviční procentní podíl. Z hlediska vývoje mezi lety 2006 a 2018 se

potvrzuje nejen odliv z obcí disponujících méně než pěti sty obyvateli, ale i z měst ležících v horní škále tabulky. Lidé migrují z nejmenších obcí do středních, z větších měst oběma směry, jak do středně velkých sídel, tak do velkoměst. Důvodem jsou již zmíněné pracovní, rodinné i bytové důvody.

2.8 Bludný kruh

Demografické změny zkoumané v této analýze mají mnoho příčin, jsou to sociální i ekonomické důvody, které nutí lidi měnit své trvalé bydliště a ovlivňovat tak složení státu po stránce venkovských a městských oblastí. Rostoucí regiony využívají ekonomický rozvoj zejména pro posilování oblasti služeb a dodavatelského průmyslu. Setkáváme se tu s problémem selektivní migrace, která dále ovlivňuje především mobilitu pracovních sil. Regiony s velkým odlivem obyvatelstva následně charakterizuje převážně starší obyvatelstvo, které je mnohdy navíc nedostatečně vzdělané. Tento aspekt můžeme popsat jako *Bludný kruh upadajících venkovských oblastí*, je na obrázku č. 7 a nacházíme v něm kumulující se příčiny úpadku a jediným možným řešením je multidisciplinární přístup řešící sociální i ekonomické otázky a souvislosti. (Klufová, 2015, str. 23)

Obrázek č. 7 - Bludný kruh upadajících venkovských oblastí

Zdroj: Klufová, 2015

Tento cyklický stav může začít v kterémkoli vyobrazeném bodě. Může začít právě vylidňováním, odlivem mladší generace do větších měst, stárnutím obyvatelstva v dané lokalitě. Tento průběh je příčinou snižující se hustoty zalidnění, což přináší nedostatečné zajištění služeb a infrastruktury. Na straně jedné není nikdo, kdo by tyto služby poskytoval a zajišťoval, na straně druhé vlastně není pro koho. To má za následek snižující se podnikatelskou aktivitu, z lokality mizí investoři, podniky a tedy i pracovní místa. Čímž se vracíme na začátek konkrétního popisovaného cyklu, kdy z důvodu nedostatečné nabídky práce migrují obyvatelé z těchto oblastí.

3 ANALÝZA VYBRANÝCH OBLASTÍ A JEJICH PROMĚN

3.1 Metodika

K dosažení cíle práce, jímž je charakterizovat socioekonomický obrázek současného venkova, jeho funkcí a přínosů pro místní rozvojové podmínky a prostřednictvím analýzy vývojových tendencí zhodnotit jeho proměnu za uplynulá desetiletí, jsou použity postupy a metody popsané v této kapitole. Analyzovaná data jsou získána z veřejných databází Českého statistického úřadu a z výsledků Sčítání lidu, domů a bytů v roce 2011. Tato data jsou pro většinu vybraných ukazatelů dostupná za roky 2006 – 2018. Pro analýzu trendů a test rovnoběžnosti funkcí byla získána data od roku 2008 do roku 2016 s rozestupem ob jeden rok, tato řada má dostatečnou vypovídací hodnotu pro sledování vývoje trendů a odhad budoucího vývoje. Pro hodnocení jsou použity statistické metody, konkrétně analýza časových řad prostřednictvím trendové funkce a testování rovnoběžnosti lineárních funkcí. Analýza časových řad využívá ke zkoumání časové řady, což jsou uspořádané posloupnosti hodnot daného ukazatele. Prostřednictvím časových řad jsou sledovány trendy a je možné předpovědět budoucí vývoj. Trendem se rozumí obecná tendence vývoje sledovaného jevu během pozorovaného časového úseku, trend může být lineární či nelineární, rostoucí i klesající. Pro testování rovnoběžnosti funkcí je užitá metoda testu rovnoběžnosti dvou regresních přímk, prostřednictvím kterého je testována statistická významnost odhadnutých parametrů a případná nulová hypotéza je zamítnuta.

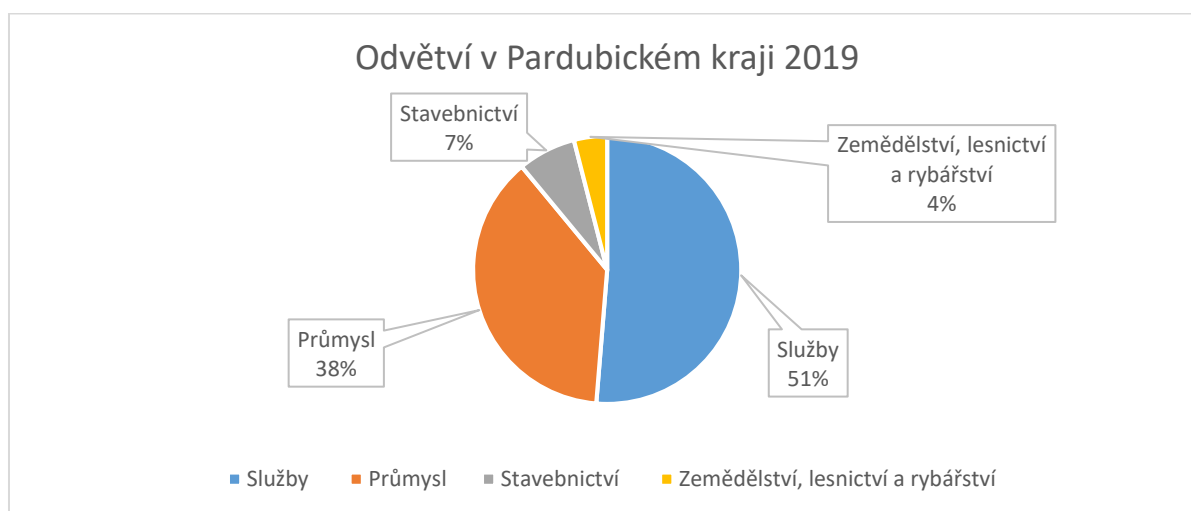
3.2 Charakteristika Pardubického kraje

Pardubický kraj leží v severovýchodní části Čech, svou rozlohou 4 519 m² je pátým nejmenším krajem ČR. V Pardubickém kraji můžeme pozorovat nerovnoměrné osídlení i rozmístění průmyslové a zemědělské výroby. S tímto jevem souvisí rozdílná kvalita životního prostředí v jednotlivých oblastech. Podhůří a vrchoviny jsou nejméně poškozeny antropogenní činností, intenzivní poškození je v oblastech s koncentrovaným průmyslem, osídlením a dopravními uzly. Pardubická aglomerace vykazuje největší poškození chemickým průmyslem a energetikou (Paramo, Synthesia, elektrárny Opatovice a Chvaletice), zároveň je Pardubický kraj mimořádně významnou oblastí z vodohospodářského hlediska, je pramennou oblastí toků. Kraj je složen ze čtyř okresů – Chrudim, Pardubice, Svitavy a Ústí nad Orlicí. Z hlediska dopravního spojení je kraj výhodně umístěn, disponuje 540 km železničních tratí, 3 579 km silničních sítí, mezinárodním letištěm v Pardubicích s vojenským i civilním provozem i říční dopravou na splavném úseku řeky Labe. V oblasti vzdělávání nabízí kraj studium na vysoké

škole, v oblasti zdravotnictví zajišťuje služby prostřednictvím 8 nemocnic a 7 léčebných ústavů. Kulturní aktivity jsou převážně soustředěny ve městech, najdeme tu řadu muzeí, zámků i hradů, sport je reprezentován hlavně Velkou pardubickou steeplechase, Zlatou přilbou České republiky, hokejový klub Pardubic je účastníkem nejvyšší soutěže již od roku 1950, Pardubická juniorka je významným tenisovým turnajem.

3.3 Odvětví v Pardubickém kraji

Pro analýzu produkční funkce kraje je nezbytné zjistit rozsah zemědělství, tedy živočišné a rostlinné výroby, zdroje obživy pro obyvatelstvo kraje. Podíl odvětví zobrazuje graf č. 8. V kraji Pardubickém není zemědělství dominantním odvětvím, na vyšších místech najdeme komerční a veřejné služby, dále pak stavebnictví a průmysl, do něhož patří v největší míře strojírenství, následně průmysl textilní, oděvní, kožedělný a chemický s nejvyšším podílem na celostátní produkci. V neposlední řadě je zastoupen potravinářský průmysl. Na těchto průmyslových odvětvích je založena ekonomika Pardubického kraje, která je ovlivněna i trendy, jež přinášejí nadnárodní společnosti.

Obrázek č. 8 - Odvětví v Pardubickém kraji 2019

Zdroj: Vlastní zpracování dat NUV

Ačkoli není zemědělství v kraji významným odvětvím, převyšuje podíl tohoto odvětví celostátní průměr a to po celé sledované období 2006 – 2018, jak ukazuje tabulka č. 2. Celorepublikový trend je poměrně konzistentně klesající, v Pardubickém kraji má zemědělství stabilní pozici a osciluje mezi hodnotami 4,1 – 5,1 %.

Tabulka č. 2 - Podíl zemědělství mezi odvětvími

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Pardubický kraj	4,8%	4,7%	5,1%	4,6%	4,7%	4,4%	4,6%	5,1%	5,1%	4,7%	4,4%	4,1%	4,8%
Česká republika	4,0%	3,8%	3,6%	3,3%	3,1%	3,1%	3,0%	3,1%	3,0%	2,7%	2,9%	2,9%	2,8%

Zdroj: Vlastní zpracování dat NUV

Na zaměstnanost v zemědělství se můžeme dívat nejen pohledem poměru k ostatním odvětvím, ale také z hlediska počtu zaměstnaných v tomto oboru. Z dlouhodobého hlediska počet pracovníků v zemědělství klesá. Tento trend má příčiny v dřívější přezaměstnanosti v tomto oboru a zároveň výrazným technologickým rozvojem a značnou automatizací výroby. Neznamená tedy, že menší počet pracovníků méně produkuje, ale že mnoho prací a procesů zastanou stroje a zařízení a potřeba pracovní síly se snižuje. Obor zemědělství je značně ovlivněn poptávkou ze zahraničí, neboť velká část české produkce je vyvážena. Tady má české zemědělství v rámci EU komparativní výhodu především v nižších nákladech na pracovní sílu a v rozvíjející se poptávce po kvalitních potravinách. Nevýhodou je nedostatek kapitálu v sektoru zemědělství, nízká produktivita práce a převaha nájemních vztahů k půdě ve srovnání s vlastnictvím. Nezanedbatelným faktorem nejen v Pardubickém kraji je nízká úroveň příjmů v zemědělství, která nepodněcuje mladé lidi k práci v této sféře. Příliv pracovníků do zemědělství je výrazně ovlivněn počtem absolventů středních a vysokých škol v oboru, maturantů v posledních letech výrazně ubývá, opačný trend pozorujeme u vysokoškoláků. Rostoucí trend je ale typický pro všechny vysoké školy, ale statistiky ukazují, že volba oboru nezaručuje další působení v něm. Není tedy možné říci, že vzrůstající počet lidí vzdělaných v zemědělských školách hledají uplatnění ta tomto poli působnosti.

Tabulka č. 3 - Podíl zaměstnaných v zemědělství

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Zaměstnaní v Pardubickém kraji	237,6	240,1	245,1	238,5	235,0	238,3	237,2	241,0	246,5	250,7	254,3	254,6	258,6
Z toho v zemědělství	10,6	11,8	11,2	11,3	10,3	11,1	12,2	12,4	11,6	11,0	10,4	12,1	10,3
Podíl v %	4,5%	4,9%	4,6%	4,7%	4,4%	4,7%	5,1%	5,1%	4,7%	4,4%	4,1%	4,8%	4,0%

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Jednotky: tisíce osob

Pardubický kraj vykazuje ve sledovaném období vyrovnaný podíl pracovníků v zemědělství na celkovém objemu zaměstnaných obyvatel, což zobrazuje tabulka č. 3. Jedním z důvodů tradiční zemědělské firmy poskytující stabilní počet pracovních míst. Významnými zaměstnavateli v zemědělství v Pardubickém kraji jsou z hlediska počtu zaměstnanců a dynamiky vývoje tyto:

- MACH DRŮBEŽ a.s. (chov drůbeže)
- Zemědělské družstvo Dolní Újezd (rostlinná a živočišná výroba)
- Zemědělsko-obchodní družstvo Žichlínek, Lanškroun
- Zemědělsko-obchodní družstvo Zálší

3.4 Struktura obcí v Pardubickém kraji

Analýza obcí na venkově a ve městě může být provedena buď z pohledu počtu obcí v jednotlivých kategoriích podle velikosti územních jednotek, nebo dle procentního podílu počtu obyvatel v těchto kategoriích na celkovém počtu obyvatel státu. Ač se může zdát tento rozdíl nepodstatný, vypovídá velmi mnoho o reálném osídlení oblasti.

Ve sledovaném období let 2006 – 2018, ke kterým jsou dostupná data ČSÚ, bylo v Pardubickém kraji 451 obcí, což řadí kraj na šesté místo v počtu obcí mezi 14 kraji ČR. Do kategorie s méně než třemi tisíci obyvateli spadalo 424 respektive 425 obcí, což je oproti obcím kategorizovaným jako město v počtu 27 (respektive 26) značná převaha. Jejich rozložení ukazuje tabulka č. 4. Mezi venkovskými obcemi převládají územní celky s méně než pěti sty obyvateli, což úzce souvisí s celkovým vývojem venkova popisovaným v předchozích pasážích.

Změny ve složení venkovských obcí v roce 2018 oproti roku 2006 pozorujeme převážně ve smyslu úbytku nejmenších obcí do 500 obyvatel a nárůstu obcí s počtem obyvatel vyšším než 2 000. Tento jev je způsoben již zmiňovaným slučováním malých obcí, které se tak dostávají do vyšších kategorií. Celkový počet venkovských sídel se změnil jen nepatrně. Přepočtem zaniklých malých obcí a srovnáním s nárůstem větších by při prostém slučování např. dvou vsí do jedné měl být nárůst ve vyšších kategoriích poloviční, nicméně není tomu tak. Malých obcí do pěti set obyvatel zaniklo 11, nárůst větších obcí je téměř shodný, o 12 celků. Z analýzy tedy vyplývá, že vzhledem ke stabilnímu celkovému počtu obcí v PK je nárůst počtu větších vsí zapříčiněn přílivem obyvatel do těchto lokací, kdy se nárůstem počtu lidí dostává obec do kategorie měst.

Tabulka č. 4 - Velikostní struktura obcí v Pardubickém kraji

Pardubický kraj	celkem	Počet obcí							Počet obcí					
		venkov = obce s méně než 3 000 obyvateli					< 3 000 celkem	> 3 000 celkem	města = obce se 3 000 a více obyvateli					
		1 - 200	201 - 500	501 - 1 000	1 001 - 2 000	2 001 - 3 000			3 000 - 4 999	5 000 - 9 999	10 000 - 19 999	20 000 - 49 999	50 000 - 99 999	> 100 000
2006	451	114	175	88	41	6	424	27	10	8	7	1	1	-
2007	451	111	178	87	42	6	424	27	10	7	8	1	1	-
2008	451	109	176	88	45	6	424	27	9	8	8	1	1	-
2009	451	107	175	91	45	6	424	27	10	7	8	1	1	-
2010	451	109	173	90	45	7	424	27	10	7	8	1	1	-
2011	451	106	176	90	45	7	424	27	10	7	8	1	1	-
2012	451	107	175	89	44	9	424	27	10	8	7	1	1	-
2013	451	107	173	92	44	8	424	27	10	8	7	1	1	-
2014	451	104	176	92	44	8	424	27	10	8	7	1	1	-
2015	451	106	173	94	43	8	424	27	10	8	7	1	1	-
2016	451	108	172	90	45	9	424	27	10	9	6	1	1	-
2017	451	104	175	91	45	10	425	26	9	8	7	1	1	-
2018	451	106	172	89	48	10	425	26	9	9	6	1	1	-

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Změny ve složení venkovských obcí v roce 2018 oproti roku 2006 pozorujeme převážně ve smyslu úbytku nejmenších obcí do 500 obyvatel a nárůstu obcí s počtem obyvatel vyšším než 2 000. Tento jev je způsoben již zmiňovaným slučováním malých obcí, které se tak dostávají do vyšších kategorií. Celkový počet venkovských sídel se změnil jen nepatrně. Přepočtem zaniklých malých obcí a srovnáním s nárůstem větších by při prostém slučování např. dvou vsí do jedné měl být nárůst ve vyšších kategoriích poloviční, nicméně není tomu tak. Malých obcí do pěti set obyvatel zaniklo 11, nárůst větších obcí je téměř shodný, o 12 celků. Z analýzy tedy vyplývá, že vzhledem ke stabilnímu celkovému počtu obcí v PK je nárůst počtu větších vsí zapříčiněn přílivem obyvatel do těchto lokací, kdy se nárůstem počtu lidí dostává obec do kategorie měst.

Města, definovaná jako územní celky s počtem obyvatel přesahujícím 3 000 osob, tvoří z pohledu počtu obcí velmi malou část a bez hlubšího zkoumání by se mohlo zdát, že v celkovém počtu 451 obcí na území kraje tvoří jen zanedbatelnou část, což vyvrátí analýza hodnotící venkov a město z pohledu počtu obyvatel. V městské části zastupují nejpočetnější skupiny menší města, s počtem obyvatel 3 000 – 4 999 osob a 5 000 – 9 999 osob. Historické předpoklady naší republiky s tímto rozložením zcela korespondují, velká města jsou tu

zastoupena velmi málo a slouží jako centra v dojezdové vzdálenosti pro veškeré ostatní územní celky.

Z analýzy počtu obcí v kategoriích podle velikosti vyplývá potvrzení teze o změně struktury obcí, neboť úbytek venkovských obcí nejmenší velikosti je kompenzován nárůstem v kategoriích větších obcí a to při zachování celkového počtu územních jednotek.

Srovnání tohoto ukazatele v Pardubickém kraji s celorepublikovými daty v posledním sledovaném roce ukazuje, že podíl venkovských obcí je na území ČR o 1,4 % nižší než ve sledovaném kraji, což potvrzuje venkovský ráz sledovaného kraje. Převahu sledujeme především u nejmenších obcí do 200 a 500 obyvatel, naopak větší venkovské obce a menší města jsou silněji zastoupeny v celé republice. Tyto skutečnosti zachycuje tabulka č. 5.

Tabulka č. 5 – Počty obcí v Pardubickém kraji a ČR

2018	celkem	venkov = obce s méně než 3000 obyvateli						města = obce se 3000 a více obyvateli						
		1 - 200	201 - 500	501 - 1 000	1 001 - 2 000	2 001 - 3 000	< 3 000 celkem	> 3 000 celkem	3 000 - 4 999	5 000 - 9 999	10 000 - 19 999	20 000 - 49 999	50 000 - 99 999	> 100 000
Česká republika	6 258	1 423	1 997	1 366	769	250	5 805	453	176	147	69	43	12	6
		22,7%	31,9%	21,8%	12,3%	4,0%	92,8%	7,2%	2,8%	2,3%	1,1%	0,7%	0,2%	0,1%
Pardubický kraj	451	106	172	89	48	10	425	26	9	9	6	1	1	0
		23,5%	38,1%	19,7%	10,6%	2,2%	94,2%	5,8%	2,0%	2,0%	1,3%	0,2%	0,2%	0,0%

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

3.5 Počet obyvatel v obcích Pardubického kraje

Obce v Pardubickém kraji se již mnoho let drží v počtu 451 územních celků a změny probíhají v rámci přesunu těchto jednotek mezi velikostními kategoriemi, což vypovídá a územní strukturu. K analýze trendů v přesunech obyvatel mezi venkovem a městem poslouží lépe statistické údaje o počtu obyvatel, o jejich přesunech a nárůstu či úbytku.

Počet obcí spadajících do kategorie venkovských tvoří 94 %, na města zbývá jen 6 % z celkového počtu obcí. Mohlo by se tedy zdát, že převážná část obyvatelstva žije na vesnici, města však vykazují mnohem větší populační základnu.

Sledované období 2006-2018 potvrzuje tendenční vývoj směrem k zániku malých obcí, což je v neposlední řadě způsobeno i celkovým nárůstem počtu obyvatel, který při zachování počtu územních celků přirozeně zapříčiňuje jejich zvětšení.

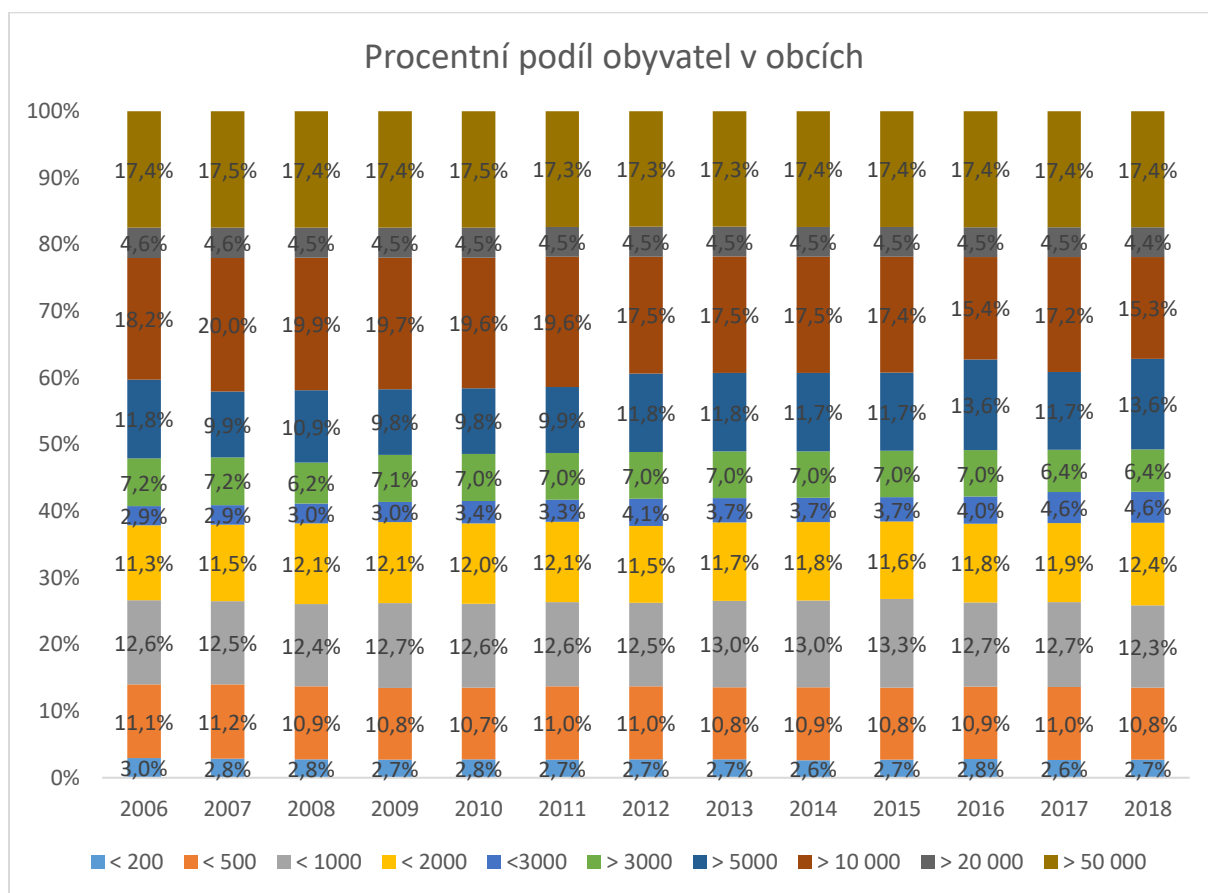
Analýza počtu obcí prokázala, že města představují pouhých 6 % všech sídel v Pardubickém kraji, sledování počtu obyvatel ukazuje, že ve městech žije více obyvatel než na vsi, neboť měst je sice značně málo, žije v nich však mnohonásobně více obyvatel než v silně zastoupených malých a středně velkých vsích. Tuto situaci zaznamenává tabulka č. 6.

Tabulka č. 6 - Počet obyvatel v obcích podle velikosti územní jednotky

Pardubický kraj	Celkem	venkov = obce s méně než 3 000 obyvateli					< 3 000 celkem
		1 - 200	201 - 500	501 - 1 000	1 001 - 2 000	2 001 - 3 000	
2006	507 751	15 004	56 108	64 034	57 137	14 627	206 910
2007	511 400	14 529	57 110	63 905	58 640	15 070	209 254
2008	515 185	14 218	56 331	63 730	62 233	15 387	211 899
2009	516 329	13 950	55 724	65 717	62 706	15 435	213 532
2010	517 164	14 373	55 574	65 098	62 295	17 481	214 821
2011	516 411	13 962	56 736	65 296	62 299	17 023	215 316
2012	516 440	14 163	56 742	64 725	59 543	20 944	216 117
2013	515 985	14 141	55 810	67 016	60 561	18 919	216 447
2014	516 372	13 568	56 500	67 153	60 759	18 911	216 891
2015	516 149	13 953	55 789	68 662	60 020	18 928	217 352
2016	517 087	14 443	56 161	65 452	61 134	20 935	218 125
2017	518 337	13 719	56 807	66 078	61 460	24 026	222 090
2018	520 316	14 141	56 320	64 030	64 672	24 033	223 196
Pardubický kraj	města = obce se 3 000 a více obyvateli						> 3 000 celkem
	3 000 - 4 999	5 000 - 9 999	10 000 - 19 999	20 000 - 49 999	50 000 - 99 999	> 100 000	
2006	36 320	60 098	92 502	23 362	88 559	-	300 841
2007	36 584	50 532	102 406	23 379	89 245	-	302 146
2008	31 754	55 908	102 358	23 374	89 892	-	303 286
2009	36 610	50 813	101 974	23 323	90 077	-	302 797
2010	36 456	50 826	101 420	23 240	90 401	-	302 343
2011	36 273	51 038	101 015	23 217	89 552	-	301 095
2012	36 188	60 873	90 613	23 182	89 467	-	300 323
2013	36 153	60 687	90 270	22 996	89 432	-	299 538
2014	36 085	60 566	90 135	23 002	89 693	-	299 481
2015	36 016	60 396	89 686	23 061	89 638	-	298 797
2016	35 994	70 390	79 432	23 102	90 044	-	298 962
2017	32 956	60 504	89 319	23 133	90 335	-	296 247
2018	33 058	70 847	79 376	23 151	90 688	-	297 120

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Meziroční změny ve sledovaném období indikují již popisované demografické přesuny obyvatelstva. Na počátku sledovaného období, tedy v roce 2006, vykazují obce do 500 obyvatel 14% podíl, což je o 2/3 nad průměrem ČR. Dá se tedy říct, že Pardubický kraj má větší zastoupení venkovských obcí, než zbytek republiky. I obce 500 – 2 000 přesahují republikový průměr a to o 1/3, tvoří 23,9 %. V obcích mezi 2 000 a 10 000 žije 21,9 % obyvatelstva, to je 8 % nad průměrem ČR. V obcích nad 10 000 obyvatel trvale bydlí 40,3 % lidí, to je ukazatel, v němž je Pardubický kraj pozadu téměř o čtvrtinu za průměrem ČR. I tento ukazatel poukazuje na skutečnost, že ačkoli ve velkých městech žije hodně lidí, malá a střední města spolu s vesnicemi dávají tomuto kraji spíše venkovštější ráz. Procentní podíl zobrazuje graf č. 9.

Obrázek č. 9 - Procentní podíl obyvatel v obcích

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

V roce 2008 žilo v obcích do 500 obyvatel 13,7 % obyvatelstva kraje, zaznamenáváme nárůst v obcích s počtem obyvatel mezi 2 000 a 3 000. Podíl v obcích 500 – 2 000 obyvatel byl v tomto roce 24,5 %, obce v kategorii 2 000 – 10 000 slouží jako bydliště 20 % obyvatel kraje. Obce nad 10 000 mají podíl 41,9 %, z nichž 17,5 % tvoří obyvatele Pardubic, tedy jediného města s počtem obyvatel nad 50 000. Následující roky přináší změny o několik desetín procent, v roce

2012 žilo v obcích do 500 obyvatel stále 13,7 % obyvatelstva, v obcích 500 – 2 000 je podíl 24,1 %, což znamená mírný pokles, obce z pásma 2 000 – 10 000 mají podíl 22,8 %, což naopak představuje nárůst a indikuje přesun obyvatelstva z menších územních celků do větších. Ne však do těch největších, neboť podíl obyvatel v obcích nad 10 000 se snížil na 39,4 %.

Z provedené analýzy vyplývá, že nejmenší obce do 500 obyvatel zaznamenávají procentně slabý, ale za to trvalý úbytek obyvatelstva, což vede k vyliďňování těchto venkovských oblastí. Největší procentní změnu pozorujeme u měst nad 10 000 obyvatel, kde se podíl za sledovaný časový úsek snížil o více než 3 %, naopak přírůstek o srovnatelná téměř 3 % vykazují obce s počtem obyvatel mezi 2 000 – 10 000. Dá se očekávat, že tento trend bude pokračovat přesuny obyvatel mezi různě velkými územními celky. Stejně jako v celé ČR, i v Pardubickém kraji plošně přibývá obyvatel, za sledované období narostl počet o 12 565 osob, což je více než tisíc ročně. Tito obyvatelé průběžně posilují především středně velké obce, a to větší venkovské a menší městské.

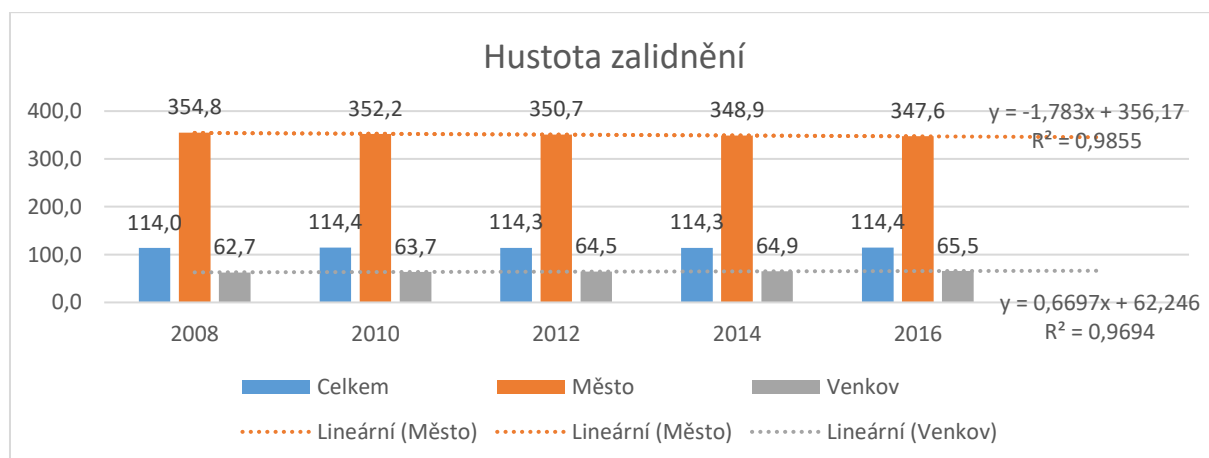
Pardubický kraj s 451 obcemi je svoji rozlohou 4 519 m² pátým nejmenším krajem České republiky. Tabulka č. 6 sleduje vývoj konkrétních ukazatelů v této oblasti. Celková výměra je stabilní a nedá se očekávat výraznější změna, pokud bude zachováno územní dělení státu. Poměr rozlohy plochy patřící k obcím nad 3 000 obyvatel, tedy městům, k rozloze venkovských oblastí obcí do 3 000 obyvatel je jasně ve prospěch venkova. Venkovské oblasti zabírají téměř 82,5 % výměry, zatímco na města připadá 17,5 % plochy kraje. I tento poměr se po sledované období výrazně neměnil a tento trend zřejmě bude pokračovat. Zajímavým ukazatelem je poměr mužů a žen s ohledem na rozdělení města a venkova, tyto poměry ukazuje tabulka č. 7. Počet obyvatel v kraji konzistentně roste, stejně jako ve zbytku republiky, jak ukázala data v předchozích kapitolách. Detailnější rozklad v rozpadu na počty mužů a žen ukazuje, že v Pardubickém kraji ve venkovských oblastech mužů přibývá, za sledované období zaznamenáváme nárůst o více než 3 %, naopak ve městech ve srovnatelné hodnotě mužů ubývá. Podobná situace je v osídlení měst ženami, kde sledujeme snižující se počet žen o necelá 2 % a totožný přírůstek ve venkovských oblastech. S ohledem na výsledky tohoto pozorování lze říci, že rostoucí počet obyvatel v kraji se kromě celkového úbytku všech obyvatel z městských oblastí projevuje i malými rozdíly ve změnách poměru mužů a žen.

Tabulka č. 7 - Charakteristika obcí Pardubického kraje

	Výměra v ha	Počet obyvatel			Počet obyvatel na km2	Průměrný věk	
		celkem	muži	ženy			
2008	Kraj celkem	451 867	515 185	253 973	261 212	114,0	40,2
	Města	79 161	303 286	147 513	155 773	354,8	40,3
	Venkov	372 706	211 899	106 460	105 439	62,7	40,2
2010	Kraj celkem	451 875	517 164	255 117	262 047	114,4	40,8
	Města	79 159	302 343	146 990	155 353	352,2	40,9
	Venkov	372 717	214 821	108 127	106 694	63,7	40,5
2012	Kraj celkem	451 889	516 440	255 018	261 422	114,3	41,2
	Města	79 156	300 323	146 350	153 973	350,7	41,5
	Venkov	372 734	216 117	108 668	107 449	64,5	40,8
2014	Kraj celkem	451 895	516 372	255 137	261 235	114,3	41,7
	Města	79 156	299 481	145 983	153 498	348,9	42,1
	Venkov	372 739	216 891	109 154	107 737	64,9	41,3
2016	Kraj celkem	451 900	517 087	255 691	261 396	114,4	42,1
	Města	79 152	298 962	145 764	153 198	347,6	42,6
	Venkov	372 748	218 125	109 927	108 198	65,5	41,6

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

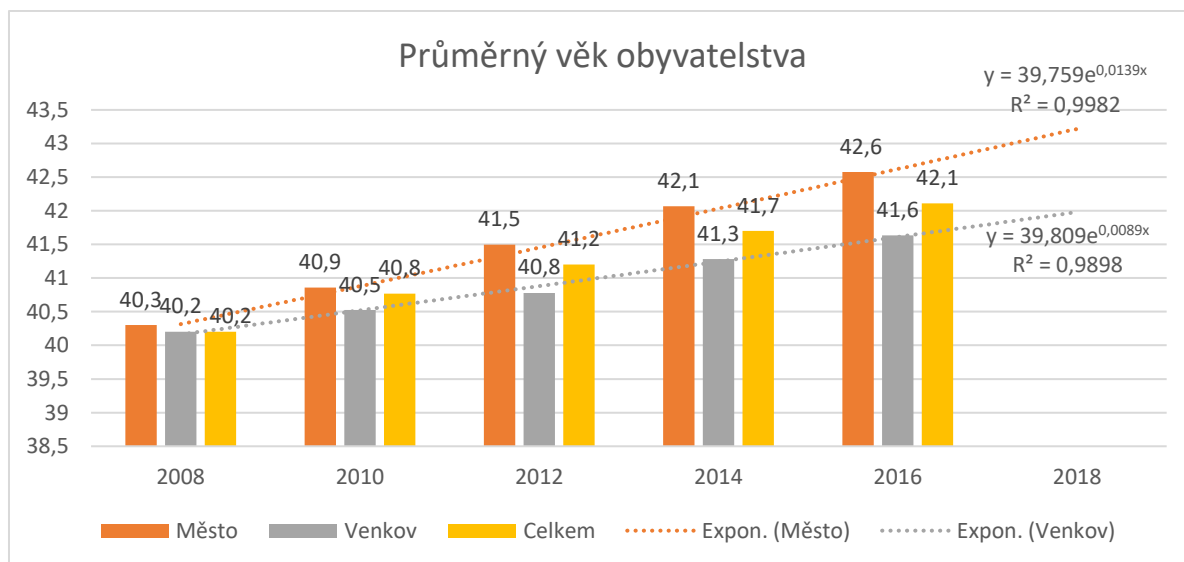
Zajímavý ukazatelem pro srovnání města a venkova v Pardubickém kraji je srovnání hustoty zalidnění v těchto odlišných oblastech. Meziroční vývoj sledovaného období ukazuje klesající tendenci v hustotě zalidnění ve městech, naopak venkov zaznamenává rostoucí trend, což je vzhledem k zachování rozlohy a rostoucímu počtu obyvatel nevyhnutelné. Toto zjištění neodporuje dříve prokázanému vylidňování venkova, neboť v Pardubickém kraji také ubývá obyvatel z obcí s nejmenšími počty obyvatel, kteří naopak přibývají ve větších venkovských obcích, kde zvyšují průměrnou hustotu zalidnění venkova. Celková hustota zalidnění kraje je ve sledovaném období téměř neměnná, je ovlivněna rostoucím zalidněním na venkově a srovnatelně klesajícím ve městech. Tento vývoj zachycuje graf č. 10.

Obrázek č. 10 - Hustota zalidnění

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

V populaci pardubického kraje stoupá průměrný věk, ovšem jeho růst je ve sledovaném období rozdílný ve městě a na venkově. Celková hodnota tohoto ukazatele v kraji je stabilně rostoucí, meziroční nárůst je vyrovnaný, bez výraznějších výkyvů. Dle dat ČSÚ jsou nejvyšší přírůstky obyvatelstva ve věkové skupině 65+, což může být důsledkem vyššího věku dožití díky rozvinuté lékařské péči, významně také roste počet obyvatel ve věku nad 85 a dokonce i nad 90 let. Toto stárnutí populace pozorujeme již od konce 80. let 20. století. Rozdíly v růstu průměrného věku obyvatelstva v Pardubickém kraji vedou k tomu, že na počátku sledovaného období byl průměrný věk téměř shodný, na konci tohoto období je již patrný rozdíl mezi obyvateli z jiných oblastí. Venkov se z pohledu této analýzy jeví jako místo s obyvateli průměrně mladšími a vzhledem k vývojové tendenci se dá očekávat, že tento trend bude pokračovat. Ve prospěch tohoto jevu mluví i fakt, že mnoho ekonomických subjektů pečujících o starší spoluobčany sídlí v městských oblastech. Situaci zobrazuje graf č. 11.

Obrázek č. 11 - Průměrný věk

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

3.6 Vyjíždějící za zaměstnáním

Pro posouzení residenční funkce venkova je nezbytné analyzovat podíl obyvatel dojíždějících z místa svého bydliště za zaměstnáním. K tomuto účelu poslouží data ze SLDB 2011, protože poskytují informace v rozpadu na obce podle velikosti. Vzhledem k rozdílnému počtu obyvatel v různě velkých obcích je třeba porovnat podíl vyjíždějících z jednotlivých sekcí na celkovém počtu obyvatel v obcích shodné velikosti. Toto srovnání je zaneseno v tabulce č. 8.

Tabulka č. 8 – Obyvatele vyjíždějící do zaměstnání

	Vyjíždějící do zaměstnání	Celkový počet obyvatel v ČR	Procentní podíl vyjíždějících
ČR celkem k 26. 3. 2011	2 062 124	10 505 445	19,6%
v tom velikostní skupina obce podle počtu obyvatel:			
do 199	36 616	181 851	20,1%
200 - 499	128 826	658 207	19,6%
500 - 999	190 290	962 918	19,8%
1 000 - 1 999	202 280	1 017 529	19,9%
2 000 - 2 999	122 656	551 657	22,2%
3 000 - 4 999	128 165	663 480	19,3%
5 000 - 9 999	175 726	971 336	18,1%
10 000 - 19 999	184 560	954 676	19,3%
20 000 - 49 999	240 146	1 217 062	19,7%
50 000 - 99 999	164 689	1 137 171	14,5%
100 000 a více	488 170	2 189 558	22,3%

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Celkový počet osob vyjíždějících za prací v České republice se blíží 20 %, od této hodnoty se některé skupiny obcí odchyľují. Nejmenší podíl obyvatel cestujících za prací žije v obcích mezi 50 000 a 99 999 obyvateli, jsou to druhá největší města v republice a dle výsledku poskytují svým obyvatelům větší množství pracovních příležitostí bez nutnosti vyjíždění. Největší množství cestujících za prací mají česká velkoměsta. Předmětem zkoumání je rezidenční funkce venkova. Vzhledem ke skutečnosti že venkovské obce, tedy územní celky s počtem obyvatel do 3 000 mají průměrně 20,3 % vyjíždějících obyvatel, zatímco města mají průměr na hodnotě 18,9 %, lze konstatovat, že není zásadní rozdíl v residenční funkci venkova a města. Vzhledem k nemožnosti porovnat tento vývoj v čase, lze na základě porovnání procentního podílu usuzovat, že zařazení obce do kategorie podle velikosti nemá zásadní vliv na denní migraci obyvatel. Procento vyjíždějících je v podstatě stejné pro venkov i město

3.7 Struktura pozemků

Rozmanité využití rozlohy pozemku bylo z republikového hlediska popsáno, nejinak je tomu i v Pardubickém kraji. Výměra kraje blížící se 452 tisícům hektarů je využívána v největší míře jako zemědělská půda a to jak v městských tak ve venkovských oblastech, v obou sekcích je využití okolo 60 %. Další nezanedbatelnou položkou jsou zalesněné plochy, tady již sledujeme výraznější rozdíl mezi venkovem a městem, v obou oblastech se jeho zastoupení v průběhu

sledovaného období zvětšuje. Změny však nejsou výrazné, poměry se mění mírně, bez významných výkyvů, což ukazuje tabulka č. 9.

Tabulka č. 9 - Struktura pozemků Pardubického kraje

2008	Výměra celkem v ha	v tom				
		zemědělská půda	lesní půda	vodní plochy	zastavěné plochy	ostatní plochy
Kraj celkem	451 867	60,4%	29,5%	1,4%	1,6%	7,1%
Město	79160,1	59,2%	23,0%	1,9%	3,5%	12,3%
Venkov	372706,4	60,6%	30,9%	1,3%	1,2%	6,0%
2010	Výměra celkem v ha	v tom				
		zemědělská půda	lesní půda	vodní plochy	zastavěné plochy	ostatní plochy
Kraj celkem	451 875	60,2%	29,6%	1,4%	1,6%	7,2%
Město	79158,6	59,1%	23,0%	2,0%	3,6%	12,4%
Venkov	372716,9	60,5%	31,0%	1,3%	1,2%	6,1%
2012	Výměra celkem v ha	v tom				
		zemědělská půda	lesní půda	vodní plochy	zastavěné plochy	ostatní plochy
Kraj celkem	451 889	60,1%	29,7%	1,4%	1,6%	7,2%
Město	79155,8	58,9%	23,1%	2,0%	3,6%	12,4%
Venkov	372733,6	60,4%	31,0%	1,3%	1,2%	6,1%
2014	Výměra celkem v ha	v tom				
		zemědělská půda	lesní půda	vodní plochy	zastavěné plochy	ostatní plochy
Kraj celkem	451 895	59,9%	29,7%	1,4%	1,7%	7,3%
Město	79156,1	58,8%	23,1%	2,0%	3,6%	12,5%
Venkov	372738,7	60,2%	31,1%	1,3%	1,2%	6,1%
2016	Výměra celkem v ha	v tom				
		zemědělská půda	lesní půda	vodní plochy	zastavěné plochy	ostatní plochy
Kraj celkem	451 900	59,8%	29,8%	1,4%	1,7%	7,3%
Město	79151,8	58,6%	23,2%	2,0%	3,6%	12,6%
Venkov	372748,3	60,1%	31,2%	1,3%	1,2%	6,2%

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Zajímavým ukazatelem je podíl zastavěné plochy, který je ve městě trojnásobný proti méně zastavěnému venkovu, z časového hlediska jsou však tyto změny minimální. Pokud tento

procentní podíl vyjádříme v hektarech, zjistíme, že ve venkovské oblasti je zastavěno přibližně 4 473 ha, zatímco ve městech jen 2 849 ha, což by mohlo evokovat výsledek analýzy sdělující málo zastavěná města v Pardubickém kraji. Další data vyjadřující podíl ostatních ploch, které představují například silnice a zpevněné plochy je naopak dvojnásobný ve městech, čímž se plocha pro lesy, vody a zemědělství ve městech značně zmenšuje.

3.8 Ekonomické subjekty se sídlem v Pardubickém kraji

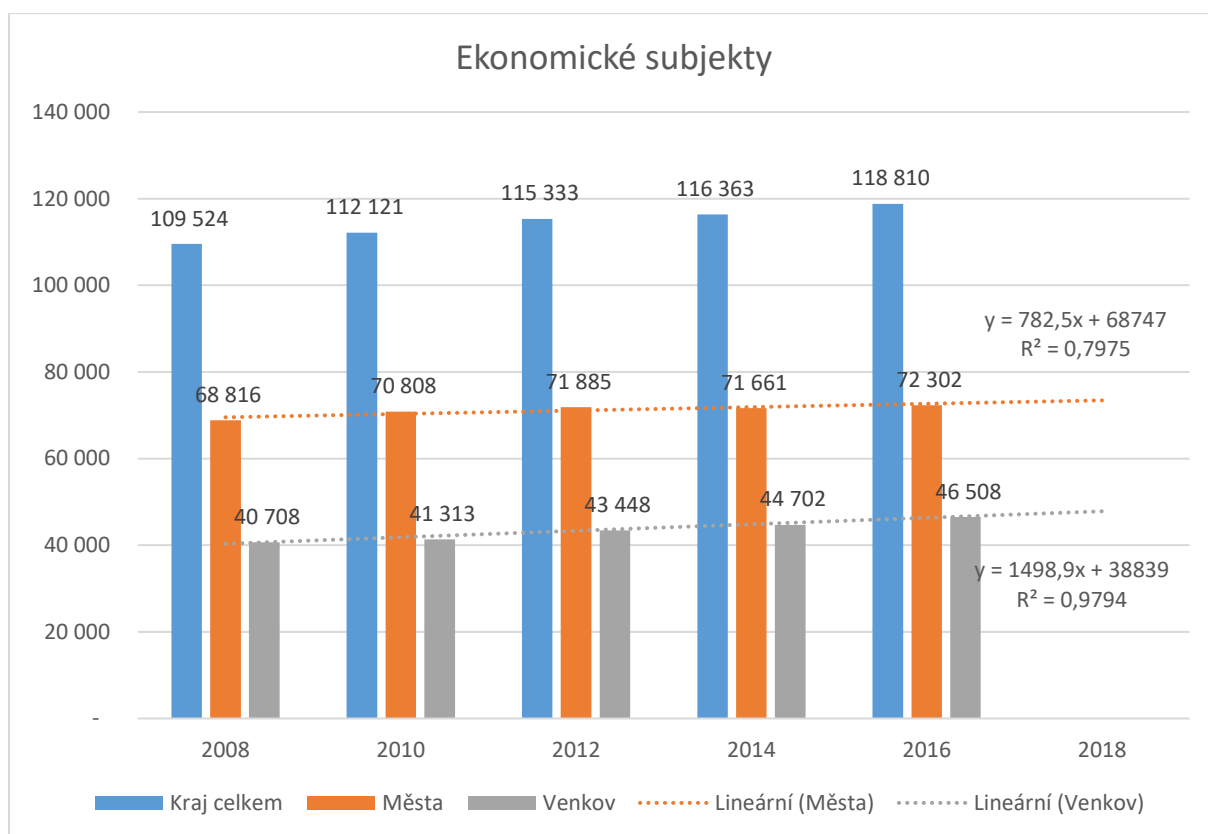
Pardubický kraj je i z hlediska oborů výroby a služeb rozmanitý, určitá odvětví zde vzhledem k rázu krajiny převažují. Tabulka č. 10 znázorňuje zastoupení ekonomických subjektů, z nichž téměř 63 % má sídlo na území měst, 37 % sídlí na venkově. Dělení podle právní formy ukazuje, že podobná převaha města je vyčíslena u většiny forem, podnikající fyzické osoby a živnostníci mají ve městech srovnatelnou procentní většinu.

Tabulka č. 10 - Ekonomické subjekty Pardubického kraje dle formy

2008	Ekonomické subjekty celkem	podle právní formy				
		fyzické osoby	z toho		právnícké osoby	z toho obchodní společnosti
			živnostníci	zemědělství podnikatelé		
Kraj celkem	109 524	88 893	77 464	5 995	20 631	8 840
Města	68 816	54 615	48 981	1 689	14 201	6 770
Venkov	40 708	34 278	28 483	4 306	6 430	2 070
2010	Ekonomické subjekty celkem	podle právní formy				
		fyzické osoby	z toho		právnícké osoby	z toho obchodní společnosti
			živnostníci	zemědělství podnikatelé		
Kraj celkem	112 121	89 085	83 228	1 964	23 036	9 559
Města	70 808	54 943	51 508	494	15 865	7 234
Venkov	41 313	34 142	31 720	1 470	7 171	2 325
2012	Ekonomické subjekty celkem	podle právní formy				
		fyzické osoby	z toho		právnícké osoby	z toho obchodní společnosti
			živnostníci	zemědělství podnikatelé		
Kraj celkem	115 333	91 552	85 494	2 047	23 781	10 165
Města	71 885	55 551	52 083	519	16 334	7 620
Venkov	43 448	36 001	33 411	1 528	7 447	2 545
2014	Ekonomické subjekty celkem	podle právní formy				
		fyzické osoby	z toho		právnícké osoby	z toho obchodní společnosti
			živnostníci	zemědělství podnikatelé		
Kraj celkem	116 363	93 419	81 402	1 970	22 944	10 814
Města	71 661	55 930	48 855	495	15 731	8 052
Venkov	44 702	37 489	32 547	1 475	7 213	2 762
2016	Ekonomické subjekty celkem	podle právní formy				
		fyzické osoby ¹⁾	z toho		právnícké osoby	z toho obchodní společnosti
			živnostníci	zemědělství podnikatelé		
Kraj celkem	118 810	95 616	83 583	2 520	23 194	11 899
Města	72 302	56 387	49 494	619	15 915	8 801
Venkov	46 508	39 229	34 089	1 901	7 279	3 098

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Právnických osob najdeme ve městech více než dvojnásobný počet proti venkovu, Obchodní společností sídlící ve městech mají trojnásobnou převahu. Naprosto jiný vývoj sleduje analýza u zemědělských podnikatelů, jejichž pokles je v první polovině sledovaného rapidní, a to jak ve městech, tak na venkově. Meziroční vývoj je u všech zmíněných forem většinou rostoucí, tento trend se dá očekávat i nadále. Celkový počet ekonomických subjektů a trend jejich růstu zobrazuje graf č. 12, který pomocí lineární spojnice trendu naznačuje budoucí vývoj. Venkov nestagnuje, nadále roste počet firem, které ve venkovských oblastech zřizují svá sídla a to rychleji, než v oblasti měst.

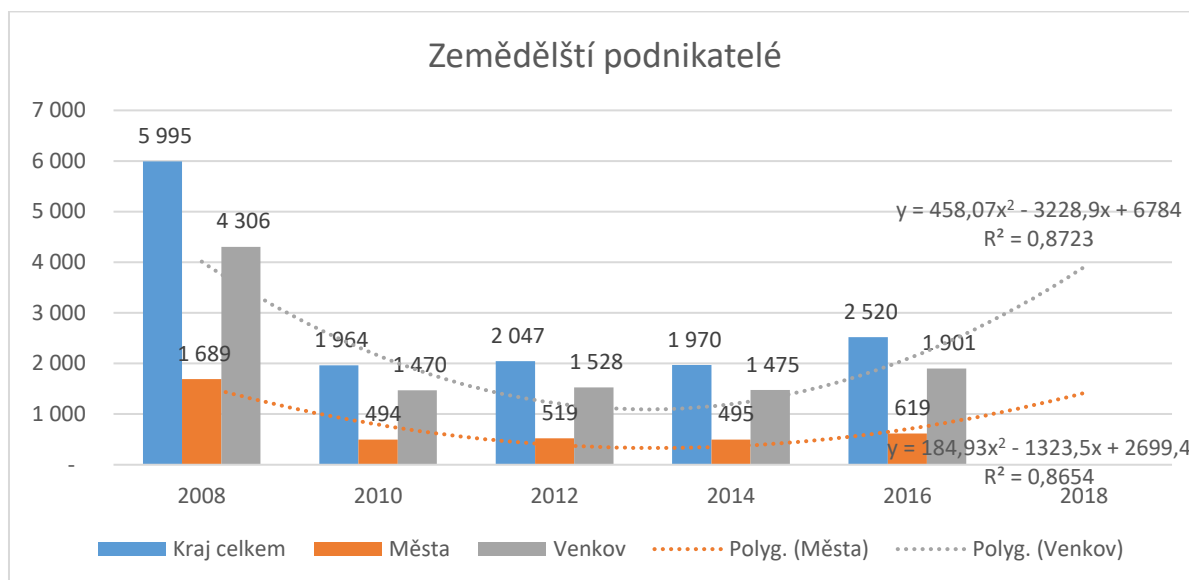
Obrázek č. 12 – Ekonomické subjekty na venkově a ve městě

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

K porovnání těchto lehce rozdílných trendů je použit test rovnoběžnosti dvou regresních přímek. Výsledkem tohoto porovnání je fakt, že nulovou hypotézu o rovnoběžnosti regresních přímek zamítáme. Test prokazuje, že trend pro venkovské oblasti roste rychleji. Výpočet je součástí této práce jako Příloha B.

Úbytek zemědělských podnikatelů zobrazuje graf č. 13, nejvýraznější pokles zaznamenáváme mezi lety 2008 a 2010 a to jak na celokrajské úrovni, tak v sektoru měst i obcí. Tento stav není

jen specifickou situací Pardubického kraje, jedná se o celorepublikový propad rostlinné i živočišné výroby, který byl podrobněji popsán v předchozích kapitolách. V následujících letech se propad mění v mírný nárůst. Tento vzestup je poměrně nevýrazný v oblasti měst, znatelnější je ve venkovských oblastech, kde se počet zemědělských podnikatelů pomalu blíží ze třetiny k polovině počtu v roce 2008.

Obrázek č. 13 - Zemědělství podnikatelé

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Na základě sledování trendu meziročního vývoje nárůstu počtu zemědělských podnikatelů lze říci, že tento sektor bude mít nadále rostoucí tendenci a počty těchto subjektů budou ve venkovských oblastech nadále narůstat. Tento trend podporuje předpoklad, že venkov nadále zůstává silný ve své výše definované produkční funkci.

Meziroční přírůstky v počtu zemědělských podnikatelů zobrazuje tabulka č. 11. Pro jejich srovnání je použit řetězový index, tedy index s pohyblivým základem. Porovnány jsou tedy hodnoty po sobě následující a můžeme zde pozorovat určitou podobnost vývoje města a venkova. Velmi výrazný pokles v druhém období je následován mírným růstem, po dalším ale už podstatně mírnějším poklesu zaznamenáváme strmější nárůst.

Tabulka č. 11 - Ekonomické subjekty Pardubického kraje dle odvětví

	2008	2010	2012	2014	2016
Města	1 689	494	519	495	619
Řetězový index		29%	105%	95%	125%
Venkov	4 306	1 470	1 528	1 475	1 901
Řetězový index		34%	104%	97%	129%

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

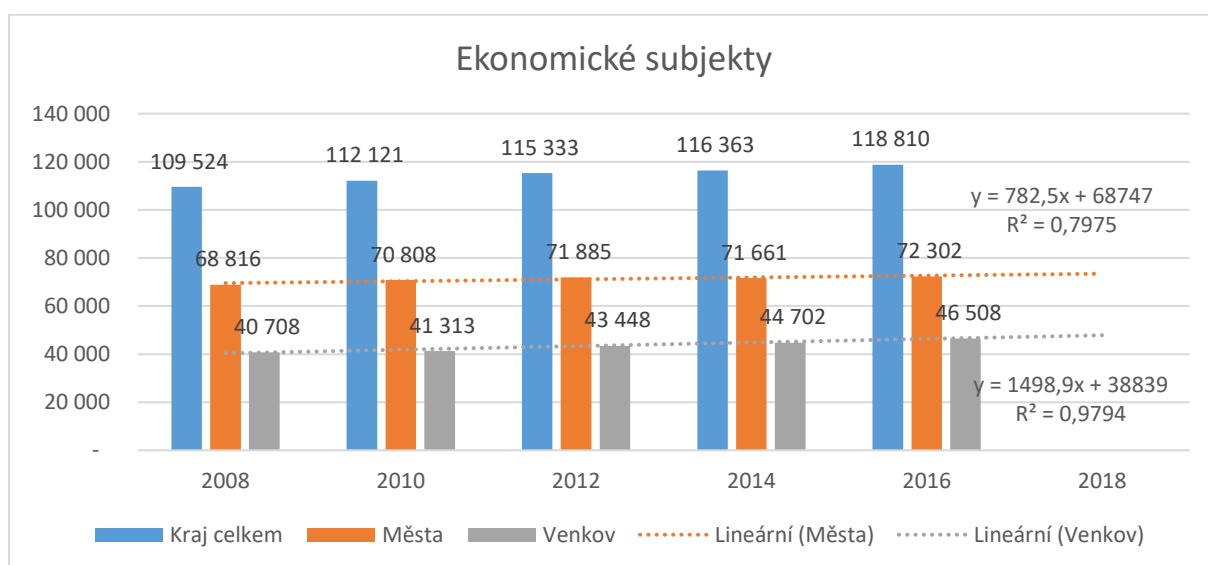
Při zkoumání rekreační funkce venkova je zajímavé sledovat změny struktury ekonomických objektů nejen z hlediska právní formy, ale především v rozkladu na vybraná odvětví. Tato data zobrazuje tabulka č. 12.

Tabulka č. 12 - Ekonomické subjekty Pardubického kraje dle odvětví

2008	Ekonomické subjekty celkem	podle vybraných odvětví					
		zemědělství, lesnictví	průmysl	stavebnictví	obchod	ubytování, stravování a pohostinství	kulturní, zábavní a rekreační činnosti
Kraj celkem	109 524	8 263	16 161	13 972	28 189	4 778	2 353
Města	68 816	2 348	9 431	7 972	19 262	2 776	1 622
Venkov	40 708	5 915	6 730	6 000	8 927	2 002	731
2010	Ekonomické subjekty celkem	podle vybraných odvětví					
		zemědělství, lesnictví	průmysl	stavebnictví	obchod	ubytování, stravování a pohostinství	kulturní, zábavní a rekreační činnosti
Kraj celkem	112 121	5 215	16 989	15 116	25 368	4 961	2 555
Města	70 808	1 563	9 720	8 486	17 518	2 906	1 793
Venkov	41 313	3 652	7 269	6 630	7 850	2 055	762
2012	Ekonomické subjekty celkem	podle vybraných odvětví					
		zemědělství, lesnictví	průmysl	stavebnictví	obchod	ubytování, stravování a pohostinství	kulturní, zábavní a rekreační činnosti
Kraj celkem	115 333	5 839	16 997	15 385	24 519	5 167	2 658
Města	71 885	1 855	9 626	8 551	16 757	3 087	1 860
Venkov	43 448	3 984	7 371	6 834	7 762	2 080	798
2014	Ekonomické subjekty celkem	podle vybraných odvětví					
		zemědělství, lesnictví	průmysl	stavebnictví	obchod	ubytování, stravování a pohostinství	kulturní, zábavní a rekreační činnosti
Kraj celkem	116 363	5 876	17 157	14 693	22 141	5 289	2 887
Města	71 661	1 885	9 626	7 921	15 034	3 177	1 997
Venkov	44 702	3 991	7 531	6 772	7 107	2 112	890
2016	Ekonomické subjekty celkem	podle vybraných odvětví					
		zemědělství, lesnictví	průmysl	stavebnictví	obchod	ubytování, stravování a pohostinství	kulturní, zábavní a rekreační činnosti
Kraj celkem	118 810	6 737	17 352	15 134	23 219	5 469	2 973
Města	72 302	2 157	9 717	8 077	15 569	3 302	2 014
Venkov	46 508	4 580	7 635	7 057	7 650	2 167	959

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Z dat v této tabulce je patrné, že zemědělství jako obor prošlo po roce 2008 propadem, kdy se množství ekonomických subjektů snížil téměř o třetinu celkově, ve srovnání města a venkova sledujeme větší úbytek na venkově. Následný vývoj ve sledovaném období je ve městech pomaleji rostoucí, na venkově přibývají zemědělské subjekty rychleji a podíl na celkovém počtu jasně hovoří ve prospěch venkova, kde na konci sledovaného období najdeme téměř 68 % subjektů v zemědělském oboru na území Pardubického kraje. Změny v dalších oborech, jimiž je průmysl, stavebnictví a obchod jsou nepatrné, počty subjektů konstantně nevýrazně rostou a to jak v městských tak venkovských oblastech Pardubického kraje. V těchto oblastech tedy pozorujeme, že venkov nezískává v některém tomto oboru převahu nad městem. Z grafu č. 14 je patrné, že trend nárůstu počtu ekonomických subjektů lineárně roste a to s nevýraznou odchylkou v porovnání měst a venkova.

Obrázek č. 14 – Ekonomické subjekty

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

3.9 Ubytovací, stravovací a kulturní služby

Cestovní ruch v Pardubickém kraji zaznamená ve sledovaném období zvyšující se zájem turistů, což zobrazuje tabulka č. 13. Z ní je patrné, že počet ubytovacích zařízení roste a jeho služeb využívá čím dál více lidí. Počet lůžek se zvedl o více než 15 %, což přineslo 30% nárůst počtu hostů. Tito v kraji stráví průměrně necelé tři noci, tento stav je neměnný a výrazně nekolísá.

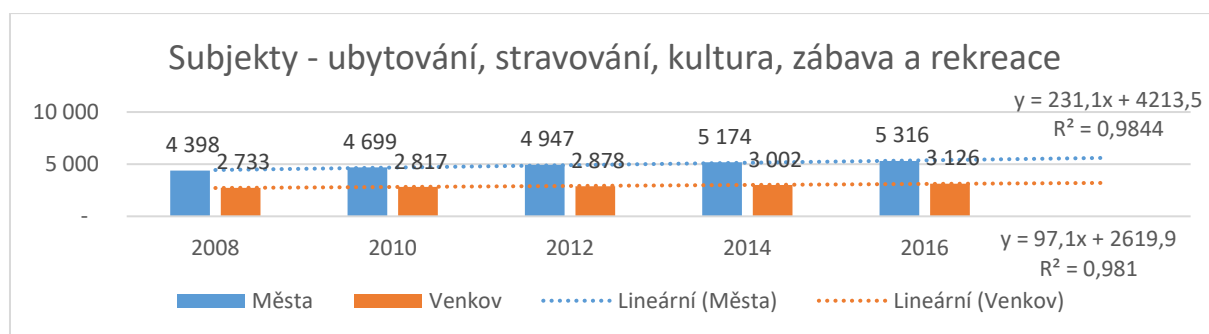
Pro posouzení rekreační funkce venkova jsou důležitá data o subjektech podnikajících v oborech ubytování, stravování, pohostinství a v kulturní, zábavní a rekreační činnosti.

Tabulka č. 13 – Ubytovací služby a jejich využití

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Počet ubytovacích zařízení	277	362	338	359	336	365	351	361	335	341	350	349	354
Celkový počet lůžek	16 545	20 233	19 607	20 544	18 793	20 236	20 260	21 842	20 363	19 068	19 637	19 535	19 071
Hostů za rok v tisících	353	388	361	321	317	324	331	369	360	413	444	468	468
Průměrný počet nocí	3,4	3,0	2,9	3,0	3,0	2,9	2,8	2,8	2,8	2,9	2,8	2,8	2,8

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Data v tabulce sledují vývoj v tomto oboru a lze konstatovat, že zařízení přibývají konstantně v oblastech městských a venkovských. Venkov hraje v sekci ubytovacích a hostinských služeb významnou roli, neboť na jeho území sídlí stabilně 40 % subjektů podnikajících v tomto oboru. V oblasti kultury a zábavy je tento podíl venkova přibližně 30 % z evidovaných ekonomických subjektů. Role venkova je tedy velmi výrazná a hovoří ve prospěch rozvíjející se rekreační funkce venkova. I přes výraznou roli analýza neukazuje zvyšující se převahu ekonomických subjektů zabývajících se ubytovacími či rekreačními činnostmi na venkově. Lze říci, že přírůstky těchto podnikatelských subjektů primárně souvisí s celkovým ekonomickým růstem ČR ve sledovaném období, proto je jejich růst srovnatelný ve městech i na venkově. Tento vývoj zobrazuje graf č. 15.

Obrázek č. 15 – Subjekty – ubytování, stravování, kultura, zábava a rekreace

Zdroj: Vlastní zpracování dat ČSÚ

Ačkoli venkovské oblasti vykazují trvalý nárůst podnikání v oblastech souvisejících s rekreační funkcí, podíl subjektů na celkovém počtu těchto na území Pardubického kraje je po celé sledované období ve výši necelých 7 % a výrazně se nemění. Dostupná data tedy neindikují rostoucí význam rekreační funkce ve venkovských oblastech, neboť tato funkce získává plošný význam v celé oblasti a to i ve městech. Nicméně vzhledem k tomu, že na území venkova sídlí 40 % firem podnikajících v této oblasti, je role venkovských oblastí jako rekreační oblasti nezanedbatelná.

4 ZHODNOCENÍ STAVU A SOUČASNÝCH FUNKCÍ

Při podrobnějším posouzení funkcí venkova, bylo zjištěno, že v minulosti byl venkov především vnímán jako zdroj surovin a potravin pro město, místo s dostatečným počtem pracovních příležitostí, místo pro život. V porovnání nabídky potravin v minulosti a dnes je zřetelná současná převaha dovážených surovin, což v minulosti nebylo. Tato skutečnost se týká jak zemědělské tak živočišné výroby. Mnozí zemědělci bez dostatečné státní podpory nemohou provozovat svoji činnost. Na trhu dochází k boji mezi kvalitou českých výrobků a levných potravin z dovozu. Velmi zřetelný je pokles pracovních příležitostí. Většina zemědělských družstev, kde bylo v minulosti nejvíce pracovních příležitostí, zaniklo. Pracovní příležitosti lze nyní nalézt zejména v průmyslovém odvětví. Přestože bylo v restitucích navraceno mnoho hospodářství, byla již přerušena tradice obhospodařování vlastního majetku a tím narušena touha věnovat se zemědělské činnosti. Názorně je tento stav zobrazen v kapitole 2.3. Vývoj hospodářských zvířat a v kapitole 2.4. Vývoj obhospodařované půdy.

Analýza byla prováděna na městech a vesnicích Pardubického kraje, funkce současného venkova budou zhodnoceny s ohledem na výsledky zkoumání v této konkrétní oblasti. Z hlediska produkční funkce byla analyzována především struktura pozemků na území kraje a jejich využití. Výměra Pardubického kraje je téměř 452 tisíc hektarů, z níž více než 80% patří venkovským oblastem. Venkov využívá tuto svoji rozlohu primárně jako zemědělskou půdu, ta zabírá více než 60 % venkovských oblastí. Přibližně 31 % plochy je zalesněno, ze zbývajících 9 % je většina zahrnuta do kategorie ostatních ploch (zpevněné plochy, silnice), zastavěné plochy představují pouhé 1 % výměry kraje. I v zemědělské půdě sledujeme změny ve využití, můžeme zaznamenat ústup orné půdy, který dává prostor trvalým travnatým porostům. Analýza také ukázala, že i složení plodin na obhospodařované půdě se v průběhu let výrazně mění a to na základě společenských, politických i ekonomických vlivů. Nejvýraznější plodinou polí zůstávají obiloviny, které stabilně pokrývají více než polovinu obhospodařované plochy. Jak je z údajů o osevních plochách v naší republice patrné, další velmi silně zastoupenou rostlinou je řepka a toto její postavení je velmi diskutovaným tématem. Naopak útlum není možné opomenout u cukrové řepy a lnu – doba těchto plodin pominula spolu se zánikem vyhlášeného cukrovarnictví a ústupem dominujícího textilního průmyslu. Tento vývoj byl analýzou potvrzen i v podrobněji zkoumaném Pardubickém kraji. Dominantními odvětvími jsou služby a průmysl, zemědělství není silně zastoupeno, nicméně srovnání dat a odhad trendů může znamenat rostoucí sílu tohoto směru. Především na Pardubickém venkově přibývá zemědělských

podnikatelů, obhospodařovaná půda má trvale největší podíl na celkové rozloze kraje. Ačkoli produkční funkce, stejně jako ve zbytku republiky, ustupuje ostatním dvěma funkcím, v Pardubickém kraji, vzhledem k jeho venkovskému rázu, zůstává i této funkci důležitá role.

Také rezidenční funkce nepřichází o svoji důležitost. Analýza byla zaměřena na data o vyjížděče za prací s ohledem na ukazatel zařazení obce do venkovské či městské kategorie. Mezi obcemi Pardubického kraje mají co do celkového počtu obcí v kraji naprostou převahu obce s 201 – 500 obyvateli, což potvrzuje, že tento kraj má velmi venkovský ráz. Sledované období také prokázalo úbytek nejmenších venkovských obcí a nárůst větších obcí, hlavně těch s počtem 1 001 – 2 000 obyvatel. Tato situace je důsledkem slučování malých venkovských obcí, které se tak dostávají díky většímu počtu obyvatel do vyšších kategorií. Pardubický venkov nezaznamenal ve sledovaném období zásadní změnu počtu obcí, lze tedy říci, že nárůst počtu lidnatějších obcí souvisí také s přirozeným přírůstkem obyvatelstva. Počet venkovských obcí tvoří 94 % všech územních celků, města se svým 6% podílem na celkovém množství obcí však poskytují bydliště většímu počtu obyvatel. Na venkově Pardubického kraje žijí přibližně dvě pětiny obyvatelstva. Detailnější pohled na složení venkovského obyvatelstva ukazuje, že zde přibývají muži i ženy v téměř totožném poměru, nelze tedy říci, že by se venkov zalidňoval některou skupinou extrémně více. Oblast, kde nacházíme větší rozdíl mezi venkovem a městem je průměrný věk obyvatelstva. Zatím co město stárne rychleji, křivka průměrného věku na venkově stoupá poměrně plošeji. Pardubický venkov se tedy z pohledu této analýzy jeví jako oblast obývaná mladšími lidmi, než městské oblasti a celkově kraj. Z hlediska výjezdu za zaměstnáním bylo srovnáním procentního podílu vyjíždějících z měst a venkova zjištěno, že je v podstatě srovnatelný a zásadní významnost této funkce venkova nebyla prokázána.

Rekreační funkce byla zkoumána z hlediska množství subjektů, poskytujících v Pardubickém kraji ubytovací a stravovací služby, dále pak kulturní a rekreační činnost. Analýza ukázala, že přibývajících počet těchto podniků na venkově má trvale rostoucí trend, ten sledujeme i u městských obcí, kde je nárůst počtu těchto zařízení nepatrně rychlejší. Vzhledem ke snaze kraje přilákat další turisty se dá očekávat vznik dalších subjektů v tomto oboru. Venkovská turistika, která bývá občas nazývána Zelenou turistikou, zřejmě podle převažující barvy prostředí, v kterém se tato aktivita odehrává, získává celorepublikově rostoucí oblibu. Obyvatelé velkých měst běžně zatíženi náročným průmyslovým a dopravním shonem v běžném prostředí svého pracovního týdne přirozeně vyhledávají oddech mimo městské aglomerace. Nezanedbatelná část populace má své kořeny právě na vsi, proto vzniká přirozená motivace k návratu, k oživení vzpomínek. Mnohdy je součástí odpočinku i aktivní zapojení do zemědělských pracovních a

výrobních činností. Ještě více vyhraněným typem vesnické turistiky je agroturistika. Je nabízena farmáři, vlastníky statků a zemědělských usedlostí. Spočívá v naprostém zapojení návštěvníka do venkovského života, kromě ubytování a stravy je vtažen do spoluprožívání celého pracovního dne na farmě. Turista se zapojí do celého procesu, je nápomocen při péči o chovaná zvířata, sklízí úrodu, chystá dřevo na zimu, pracuje se zemědělskými nástroji, obdělává půdu, vyrábí produkty ze zdrojů farmy. Ač se může zdát toto velmi vzdáleno rekreaci, farmář či statkář je poskytovatelem placené služby a tito pracující návštěvníci pardubického kraje jsou pro něho dalším zdrojem příjmu. Analýza ukázala, že 40 % subjektů podnikajících v ubytovacích, stravovacích a rekreačních službách sídlí na venkově, což potvrzuje silnou roli venkovských oblastí v tomto oboru. Nárůst počtu těchto subjektů je srovnatelný s městem, což lze přisuzovat celkovému ekonomickému růstu republiky ve sledovaném období. Nelze tedy říci, že by venkov přebíral v rekreační funkci dominantní postavení, ale jeho pozice v rámci kraje je v této roli významná.

ZÁVĚR

Je velmi obtížné přesně vymežit pojem *venkov*. Může být vnímán jako spojité území nebo soubor venkovských obcí. Pokud je definice hledána z objektivního hlediska, je využívána hlavně pro strategické plánování. Subjektivní hledisko se zaměřuje spíše na nekvantifikovatelné vlastnosti. Nejpoužívanějším způsobem odlišení města od vesnice je pomocí hlediska počtu obyvatel v obci.

Venkov disponuje třemi základními funkcemi, každá závisí na specifických regionu a každá v průběhu let posiluje či oslabuje svoji pozici. Produkční funkce staví venkov do postavení zdroje výživy pro město. Tato funkce byla po dlouhou dobu základní, v současné době stále zůstává důležitou rolí, ale mírně ustupuje funkci residenční a rekreační. Residenční funkce souvisí se změnami sídelního systému a přesunem obyvatelstva, je ovlivňována především podmínkami pro rozvoj bydlení, kvalitou bytového fondu, dopravní dostupností a obslužností a v neposlední řadě vybaveností. Splnění těchto podmínek může mít za následek demografické změny ve prospěch vyhovujících oblastí.

Pohled na venkov z evropského hlediska se třídí do různých směrů, pro jeho klasifikaci si nejvíce všímá hustoty zalidnění a významu venkovské oblasti. Literatura nahlíží na venkov především ze sociologického hlediska, zkoumá způsob života, sociální závislost a vazbu na tradici a přírodu.

Historie vývoje venkovských oblastí je bezpochyby ovlivněna významnými událostmi v našich dějinách. Poválečná doba přináší odsun německy mluvících obyvatel z příhraničních oblastí a následné dosídlení obyvateli z vnitrozemí, kteří nedisponovali vztahem k místu ani zkušenostmi. Rok 1948 znamenal znárodnění a následné slučování do Jednotných zemědělských družstev a úpadek venkovských obcí za totality. Kolektivizace ničila selské rody, narušovala rytmus a pravidla venkovského života. Totalitní doba projevovala snahu o přiblížení venkova městu, čímž ještě více devastovala tradice a sounáležitost. V zemědělství pracuje starší generace, mladí migrují do měst, venkov se vyliďňuje a stárne. Středisková soustava slučuje obce, preferuje města. Revoluční rok 1989 přinesl změnu, obnovu samosprávy, restituce a návrat k soukromému vlastnictví.

Ve venkovských oblastech je stále dominantním prvkem živočišná a rostlinná výroba. Počty chovaných zvířat i rozloha obhospodařovaných ploch se mění v závislosti na společenských,

sociálních i ekonomických faktorech. Nejbouřlivější poklesy přichází v prvních letech po revoluci, později se situace stabilizuje a výkyvy ovlivňují jednotlivé skutečnosti jako změny v exportu a importu, či vstup do EU a s tím spojené legislativní úpravy.

I obhospodařovaná zemědělská půda podléhá ekonomickým vlivům, mění se nejen rozloha území určeného pro pěstování plodin, ale i složení těchto komodit. Stejně jako v živočišné výrobě, i v rostlinné pozorujeme extrémní výkyvy, někdy jen kompenzaci jedné plodiny druhou.

Demografický vývoj osídlení venkova a měst je ovlivněn přirozenou měnou i migrací. Silné ročníky střídají slabé, mění se preference obyvatelstva. V průběhu let je možné pozorovat migraci z ekonomických, bytových či pracovních důvodů. Počty obcí rozdělené podle počtu obyvatel se v různých oblastech republiky mění odlišně, příhraniční horské tíhnou k zachování většího množství venkovských sídel, obyvatelé nížinných oblastí osídľují střední a velká města.

V současné době se dá rozložení sídel charakterizovat jako soubor velkého počtu malých venkovských sídel, malého počtu velkoměst a konečně malých a středních měst s klíčovou rolí.

Nezaměstnanost na venkově v posledních letech klesá pod procentní vyjádření nezaměstnanosti ve městech, zaznamenáváme tu i rovnováhu mezi počtem nabízených pracovních míst a počtem uchazečů. Tato situace je pozitivní, ale nepřijemným příslibem budoucích potíží je stárnoucí populace v agrárním sektoru, kde téměř polovina lidí pracujících v zemědělství spadá do věkové skupiny 45-59 let.

Současný venkov nadále plní funkci produkční, vzhledem ke svým geografickým možnostem je nadále prostorem pro živočišnou a rostlinnou výrobu a je nenahraditelným zdrojem obživy. Zároveň však není stranou snaha o využití rezidenční a rekreační funkce prostřednictvím venkovské turistiky i agroturistiky. Venkov láká k bydlení i rekreaci, nabízí turistiku na bohaté síti cyklostezek, produkuje regionální potraviny.

Definice, funkce a stav venkova je zkoumán odborníky, subjektivní vnímání tohoto prostoru je však na jednotlivci a historie naší republiky i současný stav dokazují, že venkov byl, je a vždycky bude nedílnou součástí naší krajiny a našich tradic. Bez jeho existence a role v socioekonomickém životě obyvatel České republiky by neexistovalo město.

POUŽITÉ ZDROJE

- Asociace soukromého zemědělství ČR: Dopady krize v chovu prasat v Evropě* [online]. 2008 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <https://www.asz.cz/cs/zpravy-z-tisku/trh-s-komoditami/dopady-krize-v-chovu-prasat-v-evrope.html>.
- BIČÍK, Ivan. *Vývoj využití ploch v Česku*. Praha: Česká geografická společnost, 2010. Geographica. ISBN 978-80-904521-3-8.
- BIČÍK, Ivan a Vít JANČÁK. *Transformační procesy v českém zemědělství po roce 1990*. Praha: Katedra sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy, 2005. ISBN 80-86561-19-4.
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkov, města, média*. Praha: Sociologické nakladatelství, 1998. Studie (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-85850-59-1.
- BLAŽEK, Bohuslav. *Venkovy: anamnéza, diagnóza, terapie*. Šlapanice: ERA, 2004. ISBN 80-86517-90-X.
- Český statistický úřad: *Archiv charakteristik Pardubického kraje* [online]. 2020 [cit. 2020-07-22]. Dostupné z: https://www.czso.cz/csu/xe/archiv_charakteristik_pardubickeho_kraje.
- Český statistický úřad: *Vybrané údaje za obce Pardubického kraje podle správních obvodů* [online]. 2020 [cit. 2020-07-17]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/vybrane-udaje-za-obce-pardubickeho-kraje-podle-spravnich-obvodu>.
- DRAŽAN, Jaroslav. *Koncepce chovu koní v ČR* [online]. 2014 [cit. 2020-06-21]. Dostupné z: http://eagri.cz/public/web/file/322677/Koncepce_chovu_koni_v_CR.pdf.
- DRDA, A. *Kolektivizace venkova - širší souvislosti. Základní mezníky vývoje českého venkova od roku 1918*. [online]. 2014 [cit. 2020-06-14] Dostupné z: http://www.totalita.cz/kolekt/kolekt_txt.001.php.
- Finance v praxi: Testování regresního modelu* [online]. 2017 [cit. 2020-08-13]. Dostupné z: <https://financevpraxi.cz/statistika-testovani-modelu>
- HAMPL, M. aj. MÜLLER. Jsou obce v České republice příliš malé? *Geografie*. 1998, roč. 103, č. 1, s. 1-12.
- HORÁKOVÁ, Hana a Dana FIALOVÁ. *Transformace venkova: turismus jako forma rozvoje*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2014. ISBN 978-80-7380-537-1.
- HRABÁNKOVÁ, Magdalena. *Rozvoj lidských zdrojů ve venkovském prostoru České republiky: monografie 2007*. Praha: MJF, 2007. ISBN 80-86284-66-2.
- JECH, Karel. *Kolektivizace a vyhánění sedláků z půdy*. Praha: Vyšehrad, 2008. Moderní dějiny (Vyšehrad). ISBN 978-80-7021-902-7.
- JEŽEK, Jiří, Ondřej SLACH a Vladimíra ŠILHÁNKOVÁ. *Strategické plánování obcí, měst a regionů: vybrané problémy, výzvy a možnosti řešení*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7552-263-4.

KLUFOVÁ, Renata. *Demografický vývoj a typologie českého venkova v kontextu prostorových souvislostí*. Praha: Wolters Kluwer, 2015. ISBN 978-80-7478-733-1.

KUČERA, M. *Populace České republiky 1918-1991*. Praha: Česká demografická společnost, Sociologický ústav Akademie věd České republiky. Acta Demographica XII, 1994. ISBN 80-9001674-7-0.

KUČERA, Z. a S. KULDOVÁ. Vnímání venkova: klíčový fenomén jeho rozvoje. In: *Sborník příspěvků Venkov je náš svět*. Český Krumlov, 2006. ISBN 80-213-1539-3.

KULOVANÁ, Eliška. *Náš chov: České drůbežnictví - historie a současnost* [online]. 2001 [cit. 2020-06-17]. Dostupné z: <https://www.naschov.cz/ceske-drubeznictvi-historie-a-soucasnost/>.

KULOVANÁ, Eliška. *Náš chov: Chov dojníc v ČR před vstupem do EU* [online]. 2002 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: <https://www.naschov.cz/chov-dojnic-v-cr-pred-vstupem-do-eu/>.

MENCLOVÁ, Karolína. *ČMSZP: Zelená nafta 2019* [online]. 2019 [cit. 2020-07-01]. Dostupné z: <http://cmszp.cz/ostatni/2019/zelena-nafta-2019/>.

Ministerstvo zemědělství: Zpráva o stavu zemědělství ČR za rok 2018 [online]. 2019 [cit. 2020-07-02]. Dostupné z: <http://eagri.cz/public/web/mze/ministerstvo-zemedelstvi/vyrocní-a-hodnotící-zpravy/zpravy-o-stavu-zemedelstvi>.

Místopisy: Pardubický kraj [online]. 2016 [cit. 2020-07-10]. Dostupné z: <https://www.mistopisy.cz/pruvodce/kraj/9/pardubicky/>.

MLYNÁRIK, Ján. *Tragédie Vitorazska 1945-1953: poprava v Tušti*. V Třeboni: Carpio, 2005. ISBN 80-86434-09-5.

MUSIL, J. Urbanizace českých zemí a socialismus. In: HORSKÁ, P., MAUR, E. a J. MUSIL. *Zrod velkoměsta. Urbanizace českých zemí a Evropa*, Praha, Litomyšl: Paseka, 2002, s. 237-297.

Národní ústav pro vzdělávání: Pardubický kraj [online]. 2020 [cit. 2020-07-11]. Dostupné z: <http://www.nuv.cz/t/pardubicky-kraj>.

PAVLÍK, Z. a kol. *Populační vývoj České republiky 1990-2002*. Praha: DemoArt, 2002. ISBN 80-802686-8-4.

PERLÍN, R., KUČEROVÁ, S. a Z. KUČERA. Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*. 2010, roč. 115, č.2, s. 161-187.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum, 1996. ISBN 80-7184-311-3.

POSPĚCH, Pavel. *Vynalézání venkova v ČR po roce 1989*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2014. Sociologická řada. ISBN 978-80-7325-353-0.

PŘIBÍK, Oldřich. *Zemědělec: Chov ovcí pomalu nabírá dech* [online]. 2005 [cit. 2020-06-15]. Dostupné z: <https://www.zemedelec.cz/chov-ovci-pomalu-nabira-dech/>.

ROKOSKÝ, Jaroslav a Libor SVOBODA, ed. *Kolektivizace v Československu*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2013. ISBN 978-80-87211-96-0.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991. ISBN 80-200-0328-2.

Statek pochvalov: Vývoj chovu prasat [online]. 2015 [cit. 2020-06-11]. Dostupné z: <https://www.statek-pochvalov.cz/nas-chov-prasat/chov-prasat-clanky/>.

SVOBODOVÁ, Jana. *Úvod do geografie venkova: Funkce venkova* [online]. 2014 [cit. 2020-06-12]. Dostupné z: https://is.muni.cz/do/rect/el/estud/pedf/js14/g_venkov/web/pages/04-funkce-venkova.html.

TOMAN, Miroslav. *Novinky: Stáda hospodářských zvířat v ČR se za 30 let scvrkla o víc než polovinu* [online]. 2016 [cit. 2020-06-19]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/ekonomika/clanek/stada-hospodarskych-zvirat-v-cr-se-za-30-let-scvrkla-o-vic-nez-polovinu>.

TRNAVSKÝ, Jiří. *Energie 21: Řepka neslouží jen pro výrobu biopaliva* [online]. 2017 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <https://www.energie21.cz/repka-neslouzi-jen-pro-vyrobu-biopaliva/>.

Zákony pro lidi: Zákon č. 334/1992 Sb. Zákon České národní rady o ochraně zemědělského půdního fondu [online]. 2018 [cit. 2020-06-28]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1992-334>.

PŘÍLOHY

Příloha A – Test rovnoběžnosti funkcí – Hustota zalidnění.....	61
Příloha B – Test rovnoběžnosti funkcí – Ekonomické subjekty	63

Příloha A – Test rovnoběžnosti funkcí – Hustota zalidnění

Test rovnoběžnosti dvou regresních přímek

H0: $\beta_1 = \beta_2$

města

x1

y1

1	2008	354,8
2	2010	352,2
3	2012	350,7
4	2014	348,9
5	2016	347,6

venkov

x2

y2

1	2008	63
2	2010	64
3	2012	65
4	2014	65
5	2016	66

VÝSLEDEK

<i>Regresní statistika</i>	
	0,992379
Násobné R	5
Hodnota	0,984817
spolehlivosti R	1
Nastavená hodnota	0,979756
spolehlivosti R	1
	0,401248
Chyba stř. hodnoty	1
Pozorování	5

ANOVA

	<i>Rozdíl</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Významnost F</i>
Regrese	1	31,329	31,329	194,5900	0,0007977
Rezidua	3	0,483	0,161		
Celkem	4	31,812			

	<i>Koeficient y</i>	<i>Chyba stř. hodnoty</i>	<i>t Stat</i>	<i>Hodnota P</i>	<i>Dolní 95%</i>	<i>Horní 95%</i>	<i>Dolní 95,0%</i>	<i>Horní 95,0%</i>
Hranice	356,15	0,4208325	846,2986	3,638E-09	354,81072	357,48928	354,81072	357,48928
Soubor X 1	-1,77	0,1268857	13,94955	0,000797	2,1738072	-	2,1738072	-

VÝSLEDEK

<i>Regresní statistika</i>	
	0,986440
Násobné R	1

Hodnota	
spolehlivosti R	0,973064
Nastavená hodnota	0,964085
spolehlivosti R	3
	0,206559
Chyba stř. hodnoty	1
Pozorování	5

ANOVA

	Rozdíl	SS	MS	F	Významno st F
Regrese	1	4,624	4,624	108,375	0,0018916
Rezidua	3	0,128	0,042666	7	
Celkem	4	4,752			

	Koeficient y	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Horní 95%	Dolní 95,0%	Horní 95,0%
Hranice	62,22	0,2166410	287,2032	9,309E-08	62,90944	61,53055	62,90944
Soubor X 1	0,68	0,0653197	10,41033	0,001891	0,887876	0,472123	0,887876
B1	-1,77	B2	0,68				
n1	5	n2	5				
S^2rez1	0,161	S^2rez2	0,042666				
			7				

testovací kritérium	T	17,167462
stupeň volnosti	SV	6
Kritická hranice	KH	2,4469119
Kritická oblast	W	(-nekonečno;-2,446912) U (2,446912;nekonečno)

Testovací kritérium leží v kritické oblasti. Nulovou hypotézu o rovnoběžnosti regresních přímek zamítáme.

Trend měst je klesající, venkova rostoucí.

Příloha B – Test rovnoběžnosti funkcí – Ekonomické subjekty

Test rovnoběžnosti dvou regresních přímek

H0: $\beta_1 = \beta_2$

města

x1

		y1
1	2008	816
		68
2	2010	808
		70
3	2012	885
		71
4	2014	661
		71
5	2016	302
		72

venkov

x2

		y2
1	2008	708
		40
2	2010	313
		41
3	2012	448
		43
4	2014	702
		44
5	2016	508
		46

VÝSLEDEK

Regresní statistika	
	0,893046
Násobné R	5
Hodnota spolehlivosti R	0,797532
Nastavená hodnota spolehlivosti R	0,730042
	7
	719,8265
Chyba stř. hodnoty	3
Pozorování	5

ANOVA

	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	6123062,5	6123062,5	11,81715	0,0413079
Rezidua	3	1554450,7	518150,2		
Celkem	4	7677513,2			

	Koeficient y	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Horní 95%	Dolní 95%	Horní 95,0%	Dolní 95,0%
Hranice	68746,9	754,960434	91,06026	2,919E-06	71149,52	66344,27	71149,52	66344,27
Soubor X 1	782,5	227,629136	3,437609	0,041307	1506,917	58,08249	1506,917	58,08249

VÝSLEDEK

Regresní statistika	
	0,989658
Násobné R	7
	0,979424
Hodnota spolehlivosti R	4
Nastavená hodnota spolehlivosti R	0,972565
	8
	396,6462
Chyba stř. hodnoty	3

ANOVA

	Rozdíl	SS	MS	F	Významnost F
Regrese	1	22467012,1	2246701	142,8034	0,0012604
Rezidua	3	471984,7	157328,2		
Celkem	4	22938996,8			

	Koeficient y	Chyba stř. hodnoty	t Stat	Hodnota P	Dolní 95%	Horní 95%	Dolní 95,0%	Horní 95,0%
Hranice	38839,1	416,006078	93,36185	2,709E-06	37515,183	40163,01	37515,18	40163,01
Soubor X 1	1498,9	125,430552	11,95003	0,001260	1099,724	1898,076	1099,724	1898,076

B1 782,5 B2 1498,9
n1 5 n2 5
S²rez1 518150,2 S²rez2 157328,2

testovací kritérium T 2,756448
stupeň volnosti SV 6
Kritická hranice KH 2,446911
Kritická oblast W (-nekonečno;-2,446912) U (2,446912;nekonečno)

Testovací kritérium leží v kritické oblasti. Nulovou hypotézu o rovnoběžnosti regresních přímek zamítáme.
Trend pro venkov roste rychleji.